

Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi

Journal of Turkish Language and Literature

Araştırma Makalesi | Research Article

📄 Açık Erişim | Open Access

Hârezmî'nin *Muhabbet-nâme'si* Üzerine Düzeltme Önerileri

Correction Recommendations for the Khwarezmî's *Muhabbat-nâme*

Mustafa Argunşah¹

¹ Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Kayseri, Türkiye

Öz

Muhabbet-nâme, Hârezmî mahlaslı bir şair tarafından H. 754 (M. 1353-1354) yılında Harezmi-Altın Ordu Türkçesiyle yazılmış manzum bir eserdir. Kitap, Altın Ordu hükümdarı Canibek Han'a (1342-1357) bağlı yöneticilerden birisi olan Muhammed Hâce Big'in isteği üzerine onun Seyhun ırmağı kıyısındaki sarayında yazılmıştır. *Muhabbet-nâme* 10 bölüm olarak yazılmış, fakat British Museum Add. 7914 numarada kayıtlı nüshanın müstensihisi ilavelerle eseri 11 bölüme çıkarmıştır. Kitabın birisi Uyğur harfli, üçü Arap harfli olmak üzere dört nüshası tespit edilmiştir. British Museum'daki iki nüsha Turkhan Ganjei (1958-1959), Aleksandr M. Şçerbak (1959) ve Emir N. Nadjib (1961) tarafından, Ali Emiri Millet Kütüphanesindeki iki nüsha ise Osman F. Sertkaya (1972) tarafından yayımlanmıştır. Kitabın son bilimsel yayımı Yaşar Şimşek'e (2024) aittir. Bu çalışmanın baş kısmında *Muhabbet-nâme*'nin tanıtımı yapılmış; imla, ses ve şekil bilgisi ele alınmıştır. Daha sonra dört nüsha kullanılarak hazırlanmış tenkitli metin, metnin nesre çevirisi, dizini ile British Museum Add. 7914 numaralı nüshanın tıpkıbasımı verilmiştir. Şimşek'in yayımında vezni ve kafiyesi bozuk beyitler, yanlış okunmuş ve anlamlandırılmış bazı kelime ve kelime grupları bulunmaktadır. Bu makalede, kitapta tespit edilen eksiklikler gösterilmiş, bazı kelimeler için farklı okuma ve anlamlandırma önerileri sunulmuştur. Bu öneriler, transkripsiyonlu metinden alınan beyitler üzerinde gösterilmiş, düzeltilen beyit veya çeviri önerileri ayrıca verilmiştir.

Abstract

Muhabbet-nâme is a poetic manuscript written in Khwarezm-Golden Horde Turkish by a poet with the pen name of Hârezmî in 754 H. (1353-1354 A.D.). The book was written at the request of Muhammed Hâce Big, one of the administrators of Canibek Khan (1342-1357), the ruler of the Golden Horde, in his palace on the banks of the Seyhun River. *Muhabbet-nâme* is originally written in 10 chapters; however, the copyist of the manuscript registered in the British Museum number Add. 7914 increased it to 11 chapters by making additions. Four copies of the book have been identified, one in Uyghur letters and three in Arabic letters. The two copies in the British Museum are published by Turkhan Ganjei (1958-1959), Aleksandr M. Şçerbak (1959) and Emir N. Nadjib (1961), and the two copies in the Ali Emiri Nation Library are published by Osman F. Sertkaya (1972). The last scientific publication of the book belongs to Yaşar Şimşek (2024). In the beginning of this work, *Muhabbet-nâme* is introduced; spelling, phonology and morphology features are discussed. Then, the critical text prepared using four copies, the prose translation of the text, its index and a facsimile of the copy numbered Add. 7914 in the British Museum are presented. In Şimşek's publication, there are couplets with broken meter and rhyme, and some words and word groups that are misread and interpreted incorrectly. In this article, the deficiencies identified in the book are shown and alternative reading and interpretation suggestions are offered for some words. These suggestions are shown on the couplets taken from the transcribed text, and corrected couplets or translation suggestions are also given.

Anahtar Kelimeler

Hârezmî • Harezmi Türkçesi • *Muhabbet-nâme* • düzeltme • yeniden anlamlandırma

Keywords

Khwarezmî • Khwarezmian Turkish • *Muhabbet-nâme* • correction • reinterpretation

“ Atıf | Citation: Argunşah, Mustafa. "Hârezmî'nin *Muhabbet-nâme'si* Üzerine Düzeltme Önerileri". *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi-Journal of Turkish Language and Literature* 65, no. 2 (2025): 434-457. <https://doi.org/10.26650/TUDED2025-1654183>

© This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

© 2025. Argunşah, M.

✉ Sorumlu Yazar | Corresponding author: Mustafa Argunşah mustafargunshah@gmail.com

Extended Abstract

Muhabbet-nâme is a manuscript written in Khwarezm-Golden Horde Turkish by a poet with the pen name of Hârezmî in 754 H. (1353-1354 A.D.). The book was written upon the request of Muhammed Hâce Big, one of the administrators of Canibek Khan (1342-1357), the ruler of the Golden Horde, in his palace on the banks of the Seyhun River. Four copies of the book have been identified, two in the British Museum in England and two in the Ali Emiri Nation Library in Istanbul. The manuscript registered in the British Museum with number 8193 is written in Uyghur letters, and the others are written in Arabic letters. The two copies in the British Museum are published by Turkhan Ganjei (1958-1959), Aleksandr M. Şçerbak (1959) and Emir N. Nadjib (1961), and the two copies in the Ali Emiri Nation Library are published by Osman F. Sertkaya (1972).

The book, in its full version, was published for the first time in Türkiye by Yaşar Şimşek in 2024. In the "Introduction" part of this work, the name of *Muhabbet-nâme* and the motivation for its creation are emphasized, and the couplets in which the name of the book is mentioned are also presented in this part. Later, the couplets in which the name of Khwarezmî, the author of the book, was mentioned and information about his life were interpreted, and the date on which the book is written and the identity of Canibek Han, to whom it is dedicated, are provided. This part is completed by explanations on the topic of the work, presentation of its copies, one-page facsimiles of each copy, and the works done on the manuscript. In the "Analysis" part, the spelling features, phonology and morphology of the book are shown with examples. The main part of the book includes the text and its transformation into prose. While creating the text, copy B (British Museum, Add. 7914) was taken as a basis and compared with other copies in Uyghur and Arabic letters. Under each couplet, its prose version is also given. In the sections containing Persian couplets, only the photographs of these parts are presented. In the index section, words both mentioned in the text and shown as copy differences are included. At the end of the book there is a facsimile of the British Museum copy number Add. 7914.

In Şimşek's publication, there are couplets with broken meter and rhyme, and some words and word groups that are misread and interpreted incorrectly. This article intends to draw attention to the identified deficiencies, reading errors, misunderstandings and errors in the Index. It aims to offer different reading and interpretation suggestions. In the "Introduction" part of the paper, *Muhabbet-nâme* was briefly introduced from various aspects and the studies carried out on it were mentioned.

In Şimşek's publication, attention is not paid to the places where *imale* and *zihaf* (reading the vowel long and short) should be made in the meter; it is seen that the meter is not corrected with phonetic events such as vowel derivation, vowel drop, consonant duplication and consonant singularization. The article emphasizes that the following words disrupt the meter and discusses on the ways to fix them: *kütmekke* > *kütmege* (14), *Mışır* > *Mışr* (14), *Eyübni* > *Eyyübni* (15), *taḳviyyetler* > *taḳviyetler* (67), *yitti* > *yėti* (80), *şeker* > *şekker* (112), *tapuḳungda* > *tapḳuḅda* (234), *ḥaṭting* > *ḥaṭiṅ* (242), *gevhər* > *güher* (249).

Rhyme errors were detected in three places in the text structure, and suggestions were made for them: It is recommended that the non-rhyme of *kū[t]ı / sunı* in the 5th couplet should be completed with the rhyme of *kūti / süti*; the non-rhyme of *küçidin / öçindin* in the 72nd couplet should be completed with the rhyme of *küçindin / uçındin*; the non-rhyme of *nūr / tüz* in the 248th couplet should be completed with the rhyme of *yüz / tüz*.

The largest part of the article is devoted to suggestions on reading and interpretation. Here, the correct forms of the words that were found to be misread or misinterpreted are explained along with their reasons. Inaccuracies are shown on the couplets taken from the transcribed text. Then corrected couplets or translation suggestions are given. Some of the words suggested in this paper with their couplet numbers are as follows: *şad [ḥ]andān* > *şad-çendān* (56), *ança ma* > *encāma* (60), *ḳamer* > *ḳamar* (108), *tarın-a* > *tār-ına* (117), *īmānı* > *emānı* (126), *kemer* > *ḳamer* (231), *'ārzing* > *'ārızıṅ* (247), *edyāra* > *diyāra* (365), *'āşılḳ* > *'uşşāḳ* (376), *irür min* > *évürmen* (377), *itmen* > *aytman* (435), *bittim* > *ayttım* (437), *fātiḥadur* > *Fātiḥa ür* (439). In addition to the examples above, interpretation suggestions are made for the following words: *bayram ayı* (30, 41, 104), *şādirvān* (21), *ḥ'ān* (61), *yarar sin* (77), *asra* (124), *ṭa'ne* (131), *irinli* (359).

It is recognized that some words are not included in the "Index", the attestations of some words are incorrect, and the origins of some lexemes are not given. Suggestions are provided for these cases.

Giriş

Tarihî lehçelere ait farklı alfabelerle yazılmış metinleri bilimsel yöntemlerle yayımlamak sanıldığından daha zor bir iştir. Her alanda olduğu gibi bu alanda çalışan meslektaşlarımızın da titiz olması; yazdıkları her cümle, her kelime hatta her hece üzerinde düşünmeleri gerekir. Bu çalışmada, Yaşar Şimşek tarafından yayımlanan Hârezmî'nin *Muhabbet-nâme* adlı eseri okunmuş, değerlendirilmiş, farklı okuma ve anlamlandırma önerileri sunulmuştur.

Muhabbet-nâme, Hârezmî mahlaslı bir şair tarafından H. 754 (M. 1353-1354) yılında Sirderya kıyısında Muhammed Hâce Big'in isteği üzerine, aruzun *mefâîlün mefâîlün feûlün* vezniyle yazılmış bir mesnevidir. Eserin dili Harezmi-Altın Ordu Türkçesidir. Kitap, on "nâme" yani on bölüm olarak yazılmışsa da B nüshasında 11 bölüm bulunmaktadır. B nüshasında başlarda bir gazel, 3., 7. ve 10. bölümler ile eserin sonlarındaki "hikâyet" bölümleri Farsçadır. Türkçe bölümlerde mesnevi yanında 51-59 ve 84-95. beyitler arasında iki gazel ile 432-436. beyitler arasında bir kıta yer almaktadır. Her bölümün sonunda üç beyitlik "mesnevi" başlıklı bölüm bulunur. Eserin baş kısmında Tanrı'ya, Hz. Muhammed'e övgüden sonra, kitabın yazılış sebebi ve 64-102. beyitler arasında eseri sarayında yazarak kendisine takdim ettiği Muhammed Hâce Big'in medhi yer alır.

Eserin şairi Hârezmî hakkında herhangi bir bilgiye sahip değiliz. Onun hakkında tek bilinen, eserini Sirderya yani Seyhun ırmağı kıyısında yazmış olmasıdır. Adı Arap harfli B, C ve D nüshalarında Hârezmî, Uygur harfli A nüshasında ise Horezmi olarak geçmektedir. Eseri takdim ettiği Muhammed Hâce Big'in kimliği hakkında da bilgimiz yoktur. Metinden onun Altın Ordu hükümdarlarından Canıbek Han'a bağlı bir idareci olduğu çıkarılabilir. *Muhabbet-nâme* yazıldığı dönemde Altın Ordu Devleti'nin tahtında Canıbek Han (1341/1342-1357) oturmaktadır.

Muhabbet-nâme'nin dört nüshası tespit edilmiştir. A ve B nüshaları İngiltere'de British Museum'da, C ve D nüshaları ise İstanbul'da Ali Emîrî Millet Kütüphanesi'nde bulunmaktadır.

British Museum'da Or. 8193 numarada kayıtlı Uygur harfli bir mecmuanın 160a-173b yaprakları arasında yer alan A nüshası Uygur harfleriyle yazılmıştır. Yazmanın sonunda "sekiz yüz otuz beşte sıçan yılı recep ayının altısında Yezd şehrinde Şahruh'un Herat valisi olan Mir Celaleddin'in emriyle Mansur Bakşı tarafından istinsah edildiği" belirtilmiştir. Nüshanın yazımının tamamlanma tarihi 9 Mart 1432 Pazar günüdür. Bu nüshada B nüshasına göre bazı beyitler eksiktir.¹ Eksik sayfalarla birlikte 271 beyit varsayılabilir.²

B nüshası British Museum Add. 7914 numarada kayıtlı Arap harfli bir mecmuanın 290b-313b yaprakları arasında yer almaktadır. Nüsha H. 914 (M. 1508-1509) yılında nestalik yazıyla istinsah edilmiştir. Müstensih A nüshasında bulunmayan birçok beyit eklemiştir. Toplam 473 beyit bulunmaktadır.

C nüshası İstanbul Millet Kütüphanesinde Arabî 86 numarada kayıtlı Arapça bir tefsir kitabının haşiyesinde, 105-112. sayfalarda yer almaktadır. Nüshanın ketebe kaydı yoktur.³

D nüshası ise yine Millet Kütüphanesi, Ali Emîrî, Manzum 949 numarada kayıtlı müstakil bir cilt içinde 5 yapraklık bir parçadır. Eserin başında "Muhabbet-nâme-i Türkî" başlığı bulunmaktadır. Bu nüsha C nüshasından kopya edilmiştir.⁴

Muhabbet-nâme'nin Uygur harfli nüshası 1924 yılında Barthold tarafından bilim dünyasına tanıtılmıştır.⁵ Hemen ardından Clauson nüsha üzerine bir değerlendirme yapmış⁶ aynı yıl Şçerbak metnin transkripsiyonu,

¹Yaşar Şimşek, *Hârezmî Muhabbet-nâme (Giriş – İnceleme – Metin ve Aktarma – Dizin – Tıpkıbasım)* (Akçağ Yayınları, 2024), 9.

²Sir Gerard Clauson, "Hârezmî'nin Muhabbet-nâmesi," Çev. Ayşe Gül Sertkaya, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* 37, no. 37 (2007): 193.

³Osman Fikri Sertkaya, "Horezmi'nin Muhabbet-nâme'sinin İki Yeni Yazma Nüshası Üzerine," *Türkiyat Mecmuası* 17, (1972): 186.

⁴Sertkaya, "Horezmi'nin Muhabbet-nâme'sinin İki Yeni Yazma Nüshası Üzerine," 186-187.

⁵Vasilij Vladimiroviç Barthold, "Novaya Rukopis' uigurskom şriftom v Britanskom Muzee," *Doklady Akademii Nauk* (1924): 57-58.

⁶Sir Gerard Clauson, "A Hitherto Unknown Turkish Manuscript in 'Uighur' Characters," *Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland* 1, (1928): 99-130.

çevirisi ve dil özelliklerini ele aldığı eserini yayımlanmıştır.⁷ Bir süre sonra esere tekrar dönülmüş, Gandjei önce A ve B nüshalarının tenkitli metnini, A nüshasının tıpkıbasımını ve metnin çevirisini,⁸ daha sonra sözlüğünü;⁹ Nadjib ise B nüshasının transkripsiyonlu metnini, çevirisini, dil özelliklerini, sözlüğünü ve tıpkıbasımını yayımlamıştır.¹⁰ Türkiye'de eser üzerindeki ilk çalışma Türkmen tarafından A ve B nüshaları üzerine hazırlanan, yayımlanmamış lisans tezidir.¹¹ *Muhabbet-nâme*'nin İstanbul Millet Kütüphanesindeki C ve D nüshaları ise Sertkaya tarafından yayımlanmıştır.¹²

Muhabbet-nâme Türkiye'de tam olarak ilk kez Yaşar Şimşek tarafından hazırlanmış ve 2024 yılında yayımlanmıştır.¹³ Bu çalışmanın "Giriş" bölümünde, eserin adı, yazılış amacı, yazarı, yazılış tarihi, ithaf edildiği kişi, konusu, düzeni, nüshaları ve üzerinde yapılan çalışmalar yer almıştır. "İnceleme" bölümünde ise imla özellikleri, ses bilgisi ve şekil bilgisi bulunmaktadır. Daha sonra *Muhabbet-nâme*'nin metni, her beytin altında nesre çevirisi ile nüsha farkları verilmiş; arkasından bağlamalı dizin yer almıştır. Ayrıca kitabın sonuna B nüshasının tıpkıbasımı da eklenmiştir.

Eserin metni kurulurken B nüshası esas alınmış, A ve D nüshalarındaki farklılıklar dipnotlarda gösterilmiştir. Tenkitli bir *Muhabbet-nâme* metninin oluşturulması için dört nüshanın da kullanılması ve müellifin elinden çıkmış nüshaya en yakın metni oluşturmak için en uygun kelimenin beyte taşınması gerekir. Şimşek bunun yerine B nüshasını almış, diğerlerindeki farklılıkları göstermekle yetinmiştir. Bu bir tercih olabilir ama yer yer metin tamiri gereken yerlerde B nüshasından 80 yıl önce yazılan ve Clauson'un da belirttiği gibi müellif nüshasına en yakın nüsha olduğu bilinen A nüshasından faydalanılması doğru bir metin elde etmek için kullanılabilir.

Metinde dikkat çeken bir husus da B nüshasında bulunan, Clauson'a göre "yeniden düzenleyen" in eksik bölümler için eklemiş olduğu Farsça beyitlerin transkripsiyonunun ve çevirisinin yapılmamasıdır. Sertkaya C ve D nüshalarındaki Farsça bölümleri Arap harfleriyle dizmiş, hatta B nüshasıyla oluşan farklılıkları da göstermiştir.

Eserin "Dizin" bölümünde yalnız metindeki kelimelerin anlamlandırılması ve geçtiği yerlerin verilmesiyle yetinilmemiş, metin yayımlarında çok fazla görmediğimiz bir yol takip edilerek A ve D nüshalarındaki kelimelere de yer verilmiştir.

1. Hârezmî'nin *Muhabbet-nâmesi* Üzerine Düzeltme Önerileri

Şimşek yayımında vezni ve kafiyesi bozuk mısralar, yanlış okunmuş ve yanlış anlamlandırılmış bazı kelime ve kelime grupları bulunmaktadır. Bu makalede, eserde tespit edilen vezni bozuk ve kafiyesiz mısralara dikkat çekilmiş; metinde okuma hataları, yanlış anlamlandırmalar ile "Dizin"deki hatalar gösterilmiş, her birisiyle ilgili öneriler sunulmuştur.

1.1. Vezne Uymayan Mısralarla İlgili Öneriler

Bilindiği gibi, tarihî metinleri yayımlayan araştırmacıların birçok donanımına sahip olmaları gerekir. Üzerinde çalışılan metin manzum ise çalışmaya başlarken yapılacak ilk iş metnin veznini tespit etmektir. Tabii ki araştırmacıların daha önceden aruz vezni hakkında yeterli bilgileri de olmalıdır. Müelliflerin vezne özen gösterdikleri, özellikle eğitilmiş müelliflerin eserlerinde vezin hatalarına kolay kolay rastlanmadığı, metindeki vezin hatalarının çoklukla müstensihlerden kaynaklandığı göz ardı edilmemelidir. Mısranın vezninde zihaf, imale, ulama vb. yapılmış olabileceği yayımcılar tarafından dikkate alınmalıdır. Veznin bozulduğu yerlerde

⁷Aleksandr Mihayloviç Şçerbak, "Oguz-nâme, Muhabbat-nâme." *Pamyatniki drevne uygurskoy i staro uzbekskoy pis'mennosti*. 1959.

⁸Tourkhan Gandjei, "Il "Muhabbat-nâme" di Horezmî." *Annali dell'Istituto Universitario Orientale di Napoli. Nuova Serie*, 6 (1957): 131-161; 7 (1958): 135-166.

⁹Tourkhan Gandjei, "Il lessico del "Muhabbat-nâme," *Annali dell'Istituto Universitario Orientale di Napoli. Nuova Serie* 8 (1959): 91-102.

¹⁰Evgeniy Nikolaevič Nadjib, *Horezmi, Muhabbet-nama*, İzdanie, teksta, transkripsiya, perevod i issledovanie, 1961.

¹¹Leyla Türkmen, *Hârezmî Muhabbet-nâme*. İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Mezuniyet Tezi, 1969.

¹²Sertkaya, "Horezmî'nin Muhabbet-nâme'sinin İki Yeni Yazma Nüshası Üzerine," 185-207.

¹³Şimşek, *Hârezmî Muhabbet-nâme*.

mümkünse metin tamiri yapmalı, müellifin elinden çıkmış nüshaya yakın bir metin elde edilmelidir. Üzerinde çalışılan metnin birden çok nüshası varsa bu iş daha kolaydır. Mısranın veznini müstensihinin birisi bozmuşsa diğeri bozmamış olabilir. Yapılacak iş nüshaları kullanarak doğru kelimeleri seçmek ve mısranın bozuk veznini düzeltmektir.

Şimşek'in yayımında, mısrada imale ve zihaf yapılması gereken bazı yerlere dikkat edilmediği; ünlü türemesi, ünlü düşmesi, ünsüz ikizleşmesi, ünsüz tekleşmesi gibi ses olaylarıyla veznin düzeltilmediği görülmektedir. Vezin gereği yapılması gereken bazı düzeltmeler ve bunlarla ilgili önerilerimiz aşağıda verilmiştir.

- 14 Birür koy **kütmekke** Mūsāğa su'ban
Kılur Yūsufnı **Mışır** ilinke sultān

İlk mısrada ikinci mefâilün kalıbına denk gelen (*küt*)/mekke *Mūsā*/ bölümünde ilk hecenin açık olması gerekir. Bu durumda üzerinde şedde işareti bulunmayan kelime *küt*/*mege* okunarak -*me* hecesi açılmalıdır. Zaten A nüshasında kelime *kütmeke* biçiminde yazılmıştır. İkinci mısrada *Mışr* kelimesi *Mışır* olarak iki heceli okunduğunda vezin bozulmaktadır. Metnin harekesiz yazıldığı bilindiğine göre kelimeyi iki hece okumak için herhangi bir sebep yoktur. *Mışr* okunduğunda vezin düzeltilmektedir.

- 15 Kılur **Eyübni** miḥnet bile yār
Tağı ot içre Āzer oğlın asrar

Bu beytin ilk mısrasının vezni aksamaktadır. Mısra *Kılur Eyyübni miḥnet[i] bile yār* okunduğunda vezin düzelecektir.

- 19a İlāhī kıl nazar **H'ārezmī-naẓma**

Zihaf yapılacağı durumlarda Arapça ve Farsça kelimelerde ünlülerin üzerine uzatma işareti konulmaz. Mısradaki *H'ārezmī* kelimesinin sonundaki nispet eki kısa yazılarak vezin düzeltilmelidir.

- 67a Sipāhıng **taḫviyyetler** dīnke birür

Mısrada *taḫviyyetler* kelimesi vezin gereği *taḫviyyetler* biçiminde okunmalıdır.

- 80 Kuyaş tik devleteing tābende bolsun
İşikingde **yitti** kök bende bolsun

İkinci mısradaki *yitti* kelimesi *yēti* biçiminde okunduğunda vezin düzelmiş olacaktır. Kelime A nüshasında da *yēti*'dir. Arap harfli B nüshasında ise kelimenin üzerinde şedde bulunmamaktadır. 113. beyitte ise durum bunun tersidir. *Cemāling yiti 'ālemğa sipāh-dār* okunan ilk mısrada veznin düzelmesi için kelimenin *yētti* okunması gerekir. Bilindiği gibi, Doğu Türkçesi metinlerinde bu sayı adı çoklukla ikiz ünsüzlüdür.

- 112a Tebessüm kılsangız **şeker** uyalur

Vezin gereği *şeker* kelimesi *şekker* olarak ikiz ünsüzlü okunmalıdır.

- 133 Ayıtkıl iy boyung tūbī butaḫı
Ḳulung ḥaddīn aştı iştiyāḳı

İkinci mısranın başındaki *ḳulunḡ* kelimesi A nüshasında *ḳulunḡnuḡ* biçimindedir. A nüshasındaki yazım metne taşındığında vezin düzelir ve *ḳulunḡnuḡ iştiyāḳı* tamlaması tamamlanmış olur.

- 234a Manga **tapuḳungda** hergiz bolmadı san

Mısradaki ikinci kelime *tapķunđa* olarak okunduğunda vezin düzelmektedir.

242a **Hatting** tũti la'l üze konup bār

İlk kelime *hātıñ* biçiminde okunarak vezin düzeltilmelidir.

249 Tışing la'ling **gevher** cān dūrci içre
Yüzüñg kaçışing kuyaş ay burcı içre

Birinci mısradaki *gevher* kelimesi aynı anlamda *güher* okunduğunda vezin düzelmiş olacaktır. Harekesiz metinde her ikisi de aynı yazılır.

369b Kūlunguz min **[tā]** tenimde cān barınca

B nüshasında olmayan *tā* kelimesinin eklenmesi vezni bozmaktadır. Metne A nüshasından alınan kelime çıkarılmalıdır.

1.2. Kafiyesiz Beyitlerle İlgili Öneriler

Metin kurulumunda üç yerde kafiye bulunmadığı tespit edilmiş ve bunlar için öneriler getirilmiştir:

5 Hevā üze birür şunķarğa **kū[t]**
Tolun ay dik kılur bir kaçre **sunı**

“Şahine gıdasını havada verir; bir damla suyu dolunay gibi parlatır.”

Tanrı'nın gücünün anlatıldığı bölüme ait 5. beytin tamir edilmiş hâlinde kafiye bulunmamaktadır. İlk mısranın sonundaki *kū[t]* kelimesi için düşülen dipnotta kelimenin A nüshasında *ķunı* olduğu, ikinci mısranın sonundaki *sunı* kelimesi için düşülen dipnotta ise D nüshasında *sūti* olduğu kaydedilmiştir. Çalışmada esas alınan Arap harfli B nüshasında ilk kelimedede /t/ harfinin niçin köşeli ayrıç içine alındığı anlaşılamamıştır. Metinde her iki kelimenin son ünsüzünde tek nokta bulunmaktadır. Bu da metnin kafiye düzeninin *ķunı* / *sunı* olduğunu göstermektedir. Şeklen kafiye düzeni sağlanmış olsa da metne anlam yönüyle de bakmak gerekir. Kelime “Dizin”de *ķū[t]* olarak alınmış ve “yiyecek, gıda” anlamı verilmiştir.

Sertkaya'nın Ali Emirî Millet Kütüphanesindeki iki nüshayı karşılaştırdığı metinde kafiye düzeni *ķūtı* / *sūti* biçimindedir.¹⁴ Oradaki nüsha karşılaştırmalarında A, B ve C nüshalarında ilk kelimenin *ķunı* biçiminde olduğu belirtilmiştir. Yayımdaki tıpkıbasımda C nüshası silik olduğu için harfin ‘nun’ mu yoksa ‘te’ mi olduğu anlaşılmıyor. İlk mısradaki A, B, C nüshalarındaki *ķunı* ve *sunı* biçimleri yanlış yazım olmalıdır. Çünkü tarihî Türk lehçelerinde metin bağlamına uygun bir *ķun* kelimesi bulunmamaktadır. Öyleyse beyit,

Hevā üze birür şunķarğa *ķūtı*
Tolun ay dēk kılur bir kaçre *sūti*

olarak okunmalı ve “Tanrı şahine yiyeceğini havada verir ve bir damla sütü dolunay gibi yapar.” biçiminde anlaşılmalıdır.

72 Ulus tuttung ķamuķ ‘aķling **kūçidin**
Çerikte ķan tamar ķamçing **öçindin**

“Aklının gücüyle bütün milletleri zapt ettin; kamçının intikamından askerlerden kanlar akar.”

Beyitte iki sorun bulunmaktadır. Birinci mısranın kafiye kelimesi *kūçidin*, ikinci mısranın ise *öçindin*'dir. İlk kelimedede zamir n'si yer alırken ikincide yer almamış, bu sebeple kafiye düzeni bozulmuştur. Özgün metne

¹⁴Sertkaya, “Horezmî'nin *Muhabbet-nâme'sinin* İki Yeni Yazma Nüshası Üzerine,” 190.

dikkatle bakıldığında 'nun' harfinin noktası belli belirsiz görünmektedir. Ayrıca kelime A nüshasında *küçindin* biçimindedir. Her hâlükârda mısra tamir edilmeli ve kelime zamir n'si ile okunmalıdır.

Beyitte bir diğer sorun ikinci mısranın sonundaki *öçindin* kelimesidir. Kelimenin A nüshasında *içindin* olduğu not edilmiştir. Kanaatimce kelime *uçındin* olmalı, "kamçının ucundan kam damlamak" olarak anlaşılmalıdır. Bu durumda beyit şöyle çevrilmelidir:

"Aklının gücüyle bütün ülkeleri zapt ettin; kamçının ucundan düşman askerlerinin kanı damlar."

248 Yüzüngde körünü közgü tik **nür**
Boyunguzğa letâfet kisveti **tüz**

"Nur, yüzünüzde ayna gibi görünür; vücudunuzda güzellik elbisesi dümdüz[dür (tam oturmuş)]."

Vezni eksik olan birinci mısradaki *yüzüngde* kelimesi, ikinci mısradaki *boyunguzğa* kelimesindeki ikinci çokluk iyelik ekinin kullanılmış olmasından hareketle *yü[z]ünüzde* olarak düzeltilmelidir. Bu durumda vezin de düzelecektir. Zaten kelime Arap harfli özgün metinde *yüz* kelimesindeki *ze* harfi unutulmuş (يوكوزده) yazılmıştır. Ayrıca *körünü* yazılan kelime de A nüshasında olduğu gibi *körünü[r]* olarak tamir edilmelidir.

Beyitte müstensihnin dikkatinin oldukça dağıldığı görülmektedir. Yukarıda belirttiğimiz iki eksiklik yanında en önemli sorun kafiye yokluğudur. Kanaatimce, B nüshasının müstensihi *yüz* kelimesini dikkatsizlikle *nür* (نور) olarak yazmıştır. Çünkü kelime A nüshasında *yüz* biçimindedir. Böyle okunduğunda *yüz / tüz* tam kafiye olmaktadır. Bu düzeltmeden sonra metnin anlamı üzerinde düşünülmeli, ilk mısra *yüz* kelimesiyle anlamlandırılmalıdır. Bu mısranın şöyle çevrilebileceğini düşünüyorum:

"Yüzünüzde ayna gibi bir yüz görünür."

1.3. Okuma ve Anlamlandırma Önerileri

Metin nesre çevrilirken ve dizininde kelimeler anlamlandırılırken daima metin bağlamı göz önünde bulundurulmalıdır. Bunun için de hafızaya güvenmek yerine sık sık sözlüklere bakılmalı, bağlama uygun anlamlar aranmalıdır. Aşağıda metindeki bazı okuma ve anlamlandırmalarla ilgili öneriler yer almaktadır. Burada yanlış okunduğu veya yanlış anlamlandırıldığı tespit edilen kelimelerin doğru biçimleri gerekçeleriyle birlikte açıklanmıştır. Yanlışlıklar transkripsiyonlu metinden alınan beyitler üzerinde gösterilmiş; ardından düzeltilmiş beyit veya çeviri önerileri verilmiştir:

6. **[Sining]** kim al inginde ming yarattı
Boyu birle saçını ting yarattı

"Güzelliğin [için], kırmızı yanağında ben yarattı; saçını boyun ile denk yarattı."

Metinde 9. nâmede (C nüshasında 54. beyit) olması gerekirken B nüshasında yanlışlıkla buraya girmiş olan 6. beytin ilk kelimesi Arap harfli özgün metinde *anıñ* "onun" olarak yer almaktadır. Beyit olduğu gibi aktarıldığında hiçbir sorun yokken metne *sëniñ* "senin" olarak başlandığında bazı sorunlar çıkmaktadır. Eğer kelime *sëniñ* olarak okunursa ilk mısradaki *ëñinde* "(onun) yanağında" kelimesi *ëñinde* "(senin) yanağında", ikinci mısradaki *boyı* "(onun) boyu" kelimesi *boyuñ* "(senin) boyun" ve *saçını* "(onun) saçını" kelimesi de *saçıñı* "(senin) saçını" olarak düzeltilmelidir. Eserin C nüshası tam da böyledir. Şimşek, dipnotta, "(...) B nüshasında ise *âning kim...* şeklinde" notunu düşmüştür.¹⁵ Beyit şöyle çevrilmelidir:

¹⁵Şimşek, *Hârezmî Muhabbet-nâme*, 31.

“(Tanrı) onun al yanağında ben yarattı; boyu ile saçını denk yarattı.” (krş. aşağı 164. beyit).

13 Kılur yılını Süleymânning Burakı

Kim ol yıldır cihânning **tımtırağı**

“Rüzgârı Hz. Süleyman’ın Burak’ı eder; ki o rüzgâr cihanı dağıtan [şeydir].”

Beytin ikinci mısrasında *tımtırağı* olarak okunup çeviride “dağıtan” anlamı verilen kelime için düşünülen notta A nüshasında *tumturağı* olduğu belirtilmiştir.¹⁶ Kelime “Dizin”e hem B nüshasındaki biçimi *tımtırağ*¹⁷ hem de A nüshasındaki biçimi *tumturağ*¹⁸ olarak alınmış ve her ikisi de Türkçe kabul edilerek “(yansıma) çarpan veya kırılan bir şeyin çıkardığı tok ses” anlamı verilmiştir. Hâlbuki kelimenin kökeni Farsça, özgün biçimi *ṭumṭurāğ* ve anlamı “gösteriş, debdebe”dir. Bu durumda beyit şöyle anlamlandırılmalıdır:

“Yeli Hz. Süleyman’ın binitî kılar; o yel ise cihanın gösterişidir / debdebesidir.”

20 Tün akşam kim köründi **bayram ayı**

Muḥammed H̱’āce Bik devlet hümāy

“Dün gece bayram ayı ve devlet kuşu [gibi olan] Muhammed H̱’āce Bik göründü.”

Bu beyitte geçen *bayram ayı* tamlaması 41. ve 104. beyitlerde şöyle geçmektedir:

Yüzüngde kördüm iy cān **bayram ayın**

Munung şükrānesi ḫurbān bolayın

“Ey sevgili, bayram ayını yüzünde gördüm; bunun şükranı olarak sana kurban olayım.”

Perî ruḥsārelerning körkkebayı

Yüzüng nev-rüz u ḫaşıng **bayram ayı**

“Peri [gibi] yanakların güzellik zengini; yüzün bahar, kaşın bayram ayı.”

Bu tamlamaya “Dizin”de “bayramın geldiğinin habercisi olan hilal”¹⁹ anlamı verilmiştir. Bize göre anlamı “Kamerî aylardan, ramazandan sonra gelen ve ilk üç günü şeker bayramı olan ay, şevval ayı”²⁰ olmalıdır. 20. beyitte gökte hilali gören şair “dün akşam Şeker Bayramı’nın içinde bulunduğu şevval ayının girdiği göründü” demektedir. 104. beyitte sevgilinin yüzü Nevruz Bayramı’na, kaşı ise Şeker Bayramı’na benzetilmektedir. 41. beyti diğerlerinden biraz daha farklı yorumlamak mümkündür. Sevgilinin yüzünde bayram ayını gören şair, bunun şükranı olarak ona kurban olmak istemektedir. Burada *bayram ayı* ile Kurban Bayramı kastedilmiş olmalıdır.

21 Buyurdu örge **şadırvân** uruldu

Ḳadeḥ kiltürdiler meclis ḫuruldu

“Emretti, saltanat çadırı ve şadırvan kuruldu; kadeh getirdiler, meclis kuruldu.”

Beyitte şairin, saltanat çadırı ve şadırvanın yan yana kurulmasını, şadırvan kurulduktan sonra kadeh getirilip içki içilmesini tasvir etmesi mümkün değildir. İçki ile şadırvan aynı cümlede kullanılmayacağına göre buradaki *örge* ve *şadırvan* kelimelerinden bir veya ikisinin anlamı farklı olmalıdır. Tarihî metinlerin söz varlığının taşıdığı anlamlar ile Türkiye Türkçesindeki anlamlar örtüşmeyebilir. Elimizdeki eserin Batı Türkçesine ait çağdaş bir metin olmadığı da hatırdan çıkarılmamalıdır. Farsça *şadırvân* kelimesinin kök anlamı “çadır, gölgelik, sâyeaban”dır.²¹ Steingass sözlüğünde kelimeye daha zengin anlamlar verilmiştir. Bazıları şunlardır:

¹⁶Şimşek, *Hârezmî Muhabbet-nâme*, 33.

¹⁷Şimşek, *Hârezmî Muhabbet-nâme*, 174.

¹⁸Şimşek, *Hârezmî Muhabbet-nâme*, 177.

¹⁹Şimşek, *Hârezmî Muhabbet-nâme*, 103.

²⁰İlhan Ayverdi, *Misallî Büyük Türkçe Sözlük* (Kubbealtı Yayınları, 2010), 124.

²¹Ayverdi, *Misallî Büyük Türkçe Sözlük*, 1148.

"Hükümdar sarayının kapısının önüne asılan büyük bir örtü, perde veya duvar halısı; zengin desenli halı; çeşitli şekillerde süslenmiş bir tür hareketli Türkmen evi"²²

Boeschoten, *örge* kelimesinin yapısını *ör+ge* olarak tasarlamış ve *ör* ismine "yükseklik" anlamı vermiş, örnek olarak bunun için *Muhabbet-nâme'de* geçen örneği kullanmıştır: *Örge şâdırvân uruldu* 'Higher up a fountain was installed' (Daha yükseğe bir şadırvan kuruldu).²³ Boeschoten Farsça *şâdırvân* kelimesini İngilizceye "a fountain" yani "şadırvan" olarak çevirmiş, sözlüğüne ise madde başı olarak almamıştır. *Örge* kelimesi *ör+ge* "yükseğe, yüksekliğe" olarak düşünülürse beyit nesre şöyle çevrilebilir:

"(Muhammed Hâce Big) emretti, yüksekçe bir yere halılar serildi, sonra da içki meclisi kuruldu."

Moğolcada *örge*, *örgege(n)*, *örgüge(n)*, *örgö*, *ergüge(n)* biçimlerinde kullanılmakta olan kelimeye Lessing "prensın kaldığı yer veya çadır; han veya rütbeli bir kişinin sarayı"²⁴ anlamları vermiştir. Kelime Moğolcadan Çağatay Türkçesine ve çağdaş lehçelere de girmiştir. Çağatay Türkçesiyle yazılmış Fethali Kaçar sözlüğünde *örge* "çadır";²⁵ Altay Türkçesinde *örgö*, *örgö* "saray, tapınak";²⁶ Kırgız Türkçesinde *örgö* "1. Çadır; yeni evliler için kurulan çadır. 2. Yemek pişirilmeyerek her zaman temiz tutulan çadır. 3. Yeni ev"²⁷ anlamlarıyla bulunmaktadır.

Beytin geçtiği bölümde bayram günü Muhammed Hâce Big'in sarayında kurulan içkili eğlence meclisi tasvir edilmekte, bu beyitten sonraki beyitte muganni sazı hüseyinî makamında çalıp Farsça bir gazel okumaktadır. Bu değerlendirmelerden sonra beytin şöyle anlamlandırılmasını öneriyorum:

"(Muhammed Hâce Big) emretti, saltanat çadırına (veya saraya) halılar yayıldı, sonra içki meclisi kuruldu."

35 Muhabbet nerdini köplerden **üttüng**
Şeker tik til bile 'âlemni tuttung

Eski Türkçe²⁸ ve Orta Türkçe metinlerinde kalın ünlülü ekler alan *ut-* fiili (*utğay*, *utğuçı*, *utğuçılar* vb.) *Muhabbet-nâme'de* de kalın ünlülü olarak *uttuğ* biçiminde okunmalıdır.

37 Kim uş yil tik kiçer **eyyâm fânî**
Cihânda kalsa bizdin **ez-ma'ânî**

"İşte rüzgâr gibi geçer, günler gelip geçici; cihanda bizden bir anlam kalsın."

Metinde *eyyâm fânî* okuyuşu *eyyâm-ı fânî* "kalıcı olmayan, geçici günler" olarak düzeltilmeli, aynı düzeltme 126. ve 255. beyitlerde de yapılmalıdır.

Ayrıca ikinci mısradaki *ez-ma'ânî* okunan ve "bir anlam" olarak çevrilen kelime *az ma'ânî* "biraz mana" biçiminde okunmalı ve anlamlandırılmalıdır. Kelime "Dizin"de *ez* madde başında alınmış ve "...dan; ...den" anlamı katan Farsça çekim eki" denilmiş, *ez-ma'ânî* de "manalardan" olarak anlamlandırılmıştır. Beytin okunuşu ve nesre çevirisi şöyle olmalıdır:

Kim uş yel tük keçer **eyyâm-ı fânî**
Cihânda kalsa bizdin **az ma'ânî**
"Fani günler yel gibi geçer. Cihanda bizden de biraz mana kalsın."

²²Francis Joseph Steingass, *A Comprehensive Persian-English Dictionary* 7 (Iran University Press, 1984), 722.

²³Hendrik Boeschoten, *A Dictionary of Early Middle Turkic*, ed. John O'Kane (Brill, 2022), 221.

²⁴Ferdinand D. Lessing, *Moğolca-Türkçe Sözlük*, çev. Günay Karaağaç (Türk Dil Kurumu Yayınları, 2017), 776.

²⁵Farhad Rahimi, *Fethali Kaçar'ın Çağatay Türkçesi Sözlüğü* (Akçağ Yayınları, 2018), 268.

²⁶Emine Gürsoy-Naskali ve Muvaffak Duranlı, *Altayca-Türkçe Sözlük* (Türk Dil Kurumu Yayınları, 1999), 144.

²⁷Ekrem Arıkoğlu, Cildiz Alimova, Rahat Askarova ve Bilge Kağan Selçuk, *Kırgızca-Türkçe Sözlük* (Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Yayınları, 2017), 1704.

²⁸Jens Wilkens, *Handwörterbuch des Altuigurischen - Eski Uyğurcanın El Sözlüğü*. (Universitätsverlag Göttingen, 2021), 806.

- 54 Tolun ay **ta'biye serv** üzre kıldı
Ay içre gonca-**[y]** *handân* yarattı

"Dolunayı boğa burcuna hazır kıldı; [seni] ay içinde gülen goncadan yarattı."

"Dizin"de bir kez geçen ve ث ile yazılan *serv* kelimesinin Arapça olduğu belirtilerek "boğa burcu" anlamı verilmiştir.²⁹ Arap harfli özgün metin kontrol edildiğinde kelimenin peltek s (ث) ile değil, sin (س) ile yazıldığı tespit edilmiştir. Zaten "öküz, boğa" anlamına gelen kelime Arapçada *serv* değil, *sevr*'dir. Doğrusu "servi" anlamındaki Farsça kökenli *serv* kelimesidir. Ayrıca çeviride "hazır olma" biçiminde anlamlandırılan *ta'biye* kelimesine "Dizin"de "tabi olma"³⁰ anlamı verilmesi de yanlıştır. Metin bağlamındaki anlamı "yerleştirme" olmalıdır. *Gonca-yı handân* tamlamasının özgün yazımında güzel h üzerinde bir hemze (veya küçültülmüş y) işareti bulunduğuna göre tamlama metinde ve "Dizin"de *gonca-yı handân* olarak okunmalıdır. Bu durumda beyit nesre şöyle çevrilebilir:

"Dolunayı servi üzerine yerleştirdi. Seni ayın içindeki gülen gonca olarak yarattı."

- 56 İşıttıñ irse Yūsufnıñ **cemāling**
Sini hūsn içre şad **[h]andân** yarattı

"Hz. Yusuf'un yüz [güzelliğini] duydun mu! Seni güzellik içinde şen şakrak yarattı."

293a sayfasında "yarattı" redifli 9 beyitlik gazelin kafiye kelimeleri sırasıyla *han*, *ser-gerdân*, *Yezdân*, *handân*, *hayrân*, *[h]andân* (?), *bî-noğşân*, *kân*, *sultân* biçimindedir. Şimşek, 56. beytin ikinci mısrasını sorunlu bulmuş, A nüshasında *cāndan* olarak tespit ettiği kelimeyi bu nüshada *[h]andân* biçiminde tamir etmiş ve "Dizin"de *handân* kelimesine "gülen" anlamı vermiştir.³¹ Kelime Arap harfli özgün metinde *cendân* (جندان) olarak yazılmıştır. Gazelin 4. beytinde kafiye *handân* kelimesi kullanıldığı için aynı kelimenin tekrarlanması az rastlanılan bir durumdur. Kelimenin doğrusu "yüz kat" anlamındaki Farsça *şad-çendân* olmalıdır. Ayrıca ilk mısranın sonunda damak n'si ile okunan *cemāling* kelimesi özgün metinde *cemālin* "(onun) cemalini" biçimindedir. Düzeltmelerden sonra beytin okunuşu ve çevirisi şöyle olmalıdır:

İşıttıñ érse Yūsufnıñ cemālin
Sēni hūsn içre şad-çendân yarattı

"Yusuf'un güzelliğini ısıttıysen (Tanrı) seni Yusuf'tan yüz kat güzel yarattı."

- 60 Kitābet başladım **ança ma** yitgey
Muhabbet-nâme Mısr u Şāma yitgey

"Yazmaya başladım; nereye kadar gidecek; *Muhabbet-nâme*, Mısır ve Şama ulaşacak."

Şimşek, çalışmanın gramer bölümünde beyitteki *ma* için kuvvetlendirme edatı³² demiş, *ança* kelimesini ise eşitlik hâli eki başlığı altında³³ vermiştir. "Dizin"de *ança* kelimesi "o kadar"³⁴, *ma* ise "kuvvetlendirme edatı" biçiminde anlamlandırılmıştır.³⁵ Beytin sonundaki *yitgey* kelimesi "Dizin"de *yit-* madde başında alınmış, her iki mısradaki kelime de "ulaşmak, varmak" anlamı altında toplanmıştır.

Birinci mısradaki *ança ma* olarak okunan kelime Arapça kökenli "son, nihayet" anlamı taşıyan *encām* kelimesinin yönelme durumu eki almış (انجامه) hâlidir. Mısra sonundaki *yêt-* fiiliyle birlikte *encāma yêt-* "sona ermek, tamamlanmak" anlamındadır. Beyit nesre şöyle çevrilebilir:

"Yazmaya başladım, (Allah) sonuna erdirsin. *Muhabbet-nâme* Mısır ve Şam'a ulaşsın."

²⁹Şimşek, *Hârezmî Muhabbet-nâme*, 164.

³⁰Şimşek, *Hârezmî Muhabbet-nâme*, 170.

³¹Şimşek, *Hârezmî Muhabbet-nâme*, 123.

³²Şimşek, *Hârezmî Muhabbet-nâme*, 23.

³³Şimşek, *Hârezmî Muhabbet-nâme*, 21.

³⁴Şimşek, *Hârezmî Muhabbet-nâme*, 156.

³⁵Şimşek, *Hârezmî Muhabbet-nâme*, 145.

Beyitle ilgili düzeltmeler eserin “İnceleme” bölümünde³⁶ de yapılmalıdır.

- 61 Bu **h'ân** üzre şalâ-yı 'âmme kıldım
Muhabbet-nâmeni on nâme kıldım

“Bu han içinde sala okudum; *Muhabbet-nâme*'yi on mektup [hâlinde] düzenledim.”

Birinci mısradaki Farsça kökenli *h'ân* (خوان) kelimesine çeviride “han” anlamı verilmiş olmasına rağmen “Dizin”e alınmamıştır. Kelimenin A nüshasındaki karşılığı “Halı, kilim, keçe, minder gibi yere yayılan şey, yaygı”³⁷ anlamındaki Arapça *bisât* (yayımda *bişât*)’tır. Şimşek, “han” kelimesiyle “içinde konaklanan yapı”yı kastetmiş olmalıdır. “Han” anlamındaki Farsça kökenli kelime *h'ân* (خان) olarak yazılmaktadır. Metindeki kelime ise vav-ı madde ile yazıldığına göre aynı kelime olamaz. Kelimenin buradaki anlamı “sofra”dır. A nüshasındaki “yaygı” ile buradaki “sofra” kelimeleri anlamca birbirine uyumludur. Müellif *h'ân* kelimesinin “okuma” anlamına da gönderme yapmıştır. Mısradaki geçen *şalâ* kelimesini “meydan okuma, meydana çağırma, davet etme” anlamlarında kullanan Hârezmî, kitabı bir sofraya benzetiyor ve herkesi oraya çağırıyor, yani zımnen eserine diğer şairleri nazire yazmaya davet ediyor. Bu değerlendirmelerden sonra beyti şöyle anlamlandırabiliriz:

“Bu sofraya herkesi çağırdım. *Muhabbet-nâme*'yi on bölüm üzere tasnif ettim.”

- 67 **Sipâhıng** takviyyetler dînke birür
Ferîdun gencini miskînke birür

“Ordusunu dine destek için verir; Feridun [kadar olan] hazinesini fakir fukaraya dağıtır.”

Beytin geçtiği bölümde eserin takdim edildiği Muhammed Hâce Big’in methi yer almakta, doğrudan kendisine hitap edilmektedir. Birinci mısradaki da böyledir. Mısra şöyle çevrilmelidir: “Senin ordun dine güç verir.”

- 77 Eger disem sini Rüstem **yarar sin**
Kılıcıng birle şaflarını yarar sin

“Desem ki, “sen Rüstem’den üstünsün; kılıcın ile safları yararsın”; doğrudur.”

Beytin kafiye kelimeleri olan *yarar sin* sözü doğru anlaşılmamıştır. “Dizin”de ilk mısradakine “üstünsün” anlamı verilirken ikinci mısradakinin *yar-* “yarmak, parçalamak” fiili³⁸ olduğu düşünülmüştür. İlk mısradaki fiil *yara-* “uygun olmak, münasip olmak, yakışmak, yaramak”³⁹ olmalıdır. Bu durumda beyit şöyle çevrilmiştir:

“Eğer sana ‘Rüstem’sin’ desem yakışsın; kılıcın ile safları yararsın.”

- 92 Eyâ şâhîb-kırânî kim ozarlar
Kılıcından ‘adûlar kan içinde

İkinci mısradaki *kılıcından* kelimesi özgün metinde *kılıcıngın* “(senin) kılıcından” biçimindedir. Metin bağlamına uygun olan da budur.

- 102b **Muhabbet-nâme** bünyâd ittim

Özgün metinde kelime *Muhabbet-nâmeni* “Muhabbet-nâme’yi” biçimindedir. Vezin gereği de öyle olmalıdır.

³⁶Şimşek, *Hârezmî Muhabbet-nâme*, 1.

³⁷Ayverdi, *Misallî Büyük Türkçe Sözlük*, 155.

³⁸Şimşek, *Hârezmî Muhabbet-nâme*, 184.

³⁹Wilkens, *Handwörterbuch des Altuigurischen - Eski Uygurcanın El Sözlüğü*, 866.

103b Cihân tuttı sining **hüsning** sipâhı

Arap harfli B nüshasında ekin yazımında vav harfi bulunduğu için kelime *hüsün* biçiminde okunmalıdır. A nüshasında da *hüsün* olduğu belirtilmiştir.

104a Perî **ruhşârelerning** körkkebayı

Mısradaki ikinci kelime özgün metinde *ruhşârelerin* “(senin) yanakların” biçimindedir. Metin bağlamında da öyle olmalıdır. İkinci mısradaki *yüzün* kelimesi de bunu doğrulamaktadır.

107 Boyung **serv u şanavber** tik biling kıl
Vefâ kılğan kişilerke vefâ kıl

“Boyun servi çam fıstığı, belin ipince; [sana] vefakâr kişilere vefa göster.”

Birinci mısradaki sevgilinin boyu için kullanılan *serv-i şanavber* “çam fıstığı ağacı” tamlaması *serv u şanavber* olarak okunmuş ve “servi çam fıstığı” biçiminde anlamlandırılmıştır. Özgün metinde *serv u şanavber* okutacak /u/ bağlacı yoktur. Klasik Türk şiirinde sevgilinin boyunu tasvir etmek için hem *serv* “servi” hem de *şanavber* “çam fıstığı ağacı” kelimeleri ayrı ayrı kullanıldığı gibi birçok örnekte tamlama biçiminde de kullanılmaktadır. Beyit nesre şöyle çevrilebilir:

“Boyun çam fıstığı ağacı gibi uzun, belin kıl gibi incedir; sana vefa gösteren kişilere vefa göster.”

108 ‘**Akıķung** şöhetindin cân bulur söz
Kamer tik çehreng baksa **kamer** köz

“Akikin [kıpkırmızı şarap] sohbetinden söz can bulur; ay gibi [olan] çehrene baksa ay, göz [bulur].”

Birinci mısranın A nüshasında şöyle olduğu gösterilmiştir: ‘*akıķ dik irnike cân buldı bu söz*. Akik kelimesinin anlamı A nüshasında açıkça gösterilmiştir. “Akik gibi irin” söz öbeğinin anlamı “akiğe benzeyen (kıpkırmızı) dudak”tır. Bu eserde “dudak” anlamındaki *érin* kelimesi 359. beyitte *yâķūt érinli* ibaresinde yakut taşının kırmızı rengi dolayısıyla “yakut renkli dudaklı, kırmızı dudaklı” biçiminde kullanılmıştır. Beyitte ‘*akıķ* sözü ile şarap değil, dudağın rengi kastedilmektedir. Kelimenin anlamı “Dizin”de⁴⁰ de düzeltilmelidir.

İkinci mısranın sonlarındaki kelimenin *kamer* olarak okunması ve “ay” anlamı verilmesi yanlıştır. “Dizin”de⁴¹ bu beyit delaletinde Arapça kökenli *kamer* kelimesinin iki kez geçtiği belirtilmiş ve “ay” anlamı verilmiştir. Kelimenin doğru okunuşu ve anlamı *kamar* “kamaşır” olmalıdır. *kama-* “kamaşmak”⁴² fiili Türkçenin tarihî lehçelerinde yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu durumda beyti nesre şöyle çevirmek mümkündür:

“Söz, senin dudağının sohbetinden can bulur; göz, senin ay gibi yüzüne baksa kamaşır.”

117 Saçing bir **tarına** ming hür yitmes
Yüzüngüng nūrına ming nūr yitmes

“Saçını taramak için bin huri yetmez; yüzünün nuruna bin nur denk değildir.”

Birinci mısradaki *tarına* kelimesi yanlış anlaşılmış, “Dizin”de *tarın-* olarak alınan fiile “taranmak”⁴³ anlamı verilmiştir. Burada taranmak eylemi değil, Farsça kökenli “tel, saç teli” anlamındaki *tār* kelimesi söz konusudur. Böyle olunca mısranın anlamı kolayca ortaya çıkmaktadır. İkinci mısradaki *miķ* kelimesinin A nüshasında *hiķ* olduğu kaydedilmiş. Tenkitli metne bu kelime alındığında mısra daha kolay anlamlandırılabilir. Beytin nesre çevirisi şöyle olmalıdır:

⁴⁰Şimşek, *Hârezmî Muhabbet-nâme*, 95.

⁴¹Şimşek, *Hârezmî Muhabbet-nâme*, 133.

⁴²Boeschoten, *A Dictionary of Early Middle Turkic*, 234.

⁴³Şimşek, *Hârezmî Muhabbet-nâme*, 172.

“Senin saçının bir teline bin huri ulaşamaz; yüzünün nuruna bin nur yetişemez.”

Beyti biraz daha açarsak şöyle söylenebilir:

“Senin saçının bir teli bin huriden daha kıymetlidir; yüzünün parlaklığını bin nur bir araya gelse veremez.”

119 Köngülning kanı kaynap barça taşkay
Közümning yaşıdın Kevser **bulaşkay**

“Gözümün kanı kaynayıp hep taşacak; gözümün yaşından Kevser ırmağına karışacak.”

Çevirinin ikinci mısrası anlam ve yapı bakımından sorunludur. Boeschoten sözlüğünde *bulaş-* fiili için beyitteki ikinci mısrayı örnek göstermiş ve *From the tears of my eyes Kauthar will become turbid* “Gözümün yaşından Kevser bulanacak.”⁴⁴ anlamı vermiştir. *bulaş-* fiilinin anlamlarından birisi de “bulanmak”tır.

121 Şeker **ir[in]ing nebât-ı Hızra** oğşar
Ayağing kim ki öpse mengü yaşar

“Şeker dudakların Hızır otuna [âb-ı hayat, ölümsüzlük] benzer; ayağını kim öpse sonsuza kadar yaşar.”

Birinci mısradaki *nebât-ı Hızır* tamlaması müstensih'in dikkatsizliğinden kaynaklanarak *nebât-ı Mısr* yerine yazılmış olmalıdır. Hızır nebatı, Hızır bitkisi, Hızır otu diye bir bitki veya ot yoktur. Gerçi Latincesi *Veronica officinalis* olan Amerika kökenli bir bitkiye çok az kaynakta Hızır otu denilmişse de bunun ne rengi ne de tadının sevgilinin dudağıyla ilgisi vardır. Müstensih *Mısr* (مصر) kelimesini *Hızır* (خضر) olarak kaydetmiş olmalıdır. Eserin A nüshasında da doğru biçimi olan *nebât-ı Mısr* kayıtlıdır. *Nebât-ı Mısr* yani “Mısır bitkisi” ile şeker kamışı kastedilmektedir. Türk edebiyatında sıkça kullanıldığı gibi burada da sevgilinin dudağı tadı dolayısıyla şeker kamışına benzetilmiştir. Yine ilk mısradaki kelimeyi *ir[in]ing* biçiminde okuma, mısranın veznini bozmaktadır. Vezne uygun biçimi *érning* olmalıdır.

124 [Bu kün yok dünyede sin dik niğarâ]
Kulung bî-çäre Hârezmîni asra

“Bugün, dünyada senin gibi biri yoktur; kulun olan çaresiz Hârezmî'yi koru.”

Şimşek, burada pek yapmadığı bir şey yapmış, B nüshasındaki mısrayı nüsha farklarına indirmiş, fakat kaynağını göstermediği bir mısrayı köşeli ayraç içinde metne eklemiştir. Bu işlemi B nüshasındaki mısrayı anlamlandıramadığı için yapmış olmalıdır. B nüshasındaki her iki mısrası da *asra* sözü ile biten beyitte herhangi bir sorun yoktur. Yazar beyitte *asra* kelimesiyle cinas yapmıştır. Birinci mısradaki *asra* (< *as+ra*) sözü “altta, altında” anlamlı bir isim, ikincisi *asra-* (< Mo. *asara-*) “esirgemek, merhamet etmek, acımak; bakmak, yetiştirmek, büyütme, beslemek, hayırna desteklemek; korumak; velinimet veya hayır sahibi olmak; sevmek”⁴⁵ anlamlarında Moğolca kökenli bir fiildir. Beyit ve nesre çevirisi şöyle olmalıdır:

Bu kün yoktur sên ay tük kökte **asra**
Kulung bî-çäre Hârezmîni asra

“Bugün göğün altında (yeryüzünde) senin gibi güzel yoktur; (ey sevgili) senin kulun kölen olan zavallı Hârezmî'ye merhamet et.”

126 Kim uş yil tik kiçer **eyyâm fânî**
Eceldin hiç kişining yok **imânî**

⁴⁴Boeschoten, *A Dictionary of Early Middle Turkic*, 94.

⁴⁵Lessing, *Moğolca-Türkçe Sözlük*, 93.

“İşte rüzgâr gibi geçer, günler gelip geçici; ezelden hiç kimsenin imanı yoktur.”

Birinci mısranın son iki kelimesi *eyyām-ı fānī* “geçici günler” olarak düzeltilmelidir. İkinci mısranın son kelimesi Arap harfli özgün metinde (امانى) biçimindedir. Bu yazımın *īmānı* okunması imkânsızdır, okunduğunda hem anlam hem mısranın vezni bozulur. Doğru kelime, Arapça kökenli, “korku, endişe” anlamındaki *amān* (< *emān*)’dır. Beyit ve nesre çevirisi şöyle düzeltilmelidir:

Kim uş yêl tèk kêçer eyyām-ı fānī
Eceldin hîç kişiniñ yok amānı

“Fani günler yel gibi geçer, hiç kimsenin ecelden korkusu yoktur.”

130 Selāmımnı tigür ol dilsitānga
Raḥımsız bî-vefā **cān u cihānga**

“O gönül alana, merhametsiz ve vefasız can ve canana, selamımı ulaştır.”

“Dizin”de *cān* maddesinin altında yer alan *cān u cihān* için “sevgiliye hitap; can, gönül”⁴⁶ anlamı verilmiş ve bu beyit tanık gösterilmiştir. Ayrıca beytin numarası yanlışlıkla 25 olarak yazılmıştır. Beyit nesre şöyle çevrilebilir:

“O, bana ve dünyaya karşı merhametsiz ve vefasız olan (gönlü kendisine bağlayan) sevgiliye selamımı ulaştır.”

131 Selāmımnı tigür ol körkkebayğa
Kim urur çehresi **ming ta’ne** ayğa

“Bin tane ayın ışığı çehresine vuran o güzellik zenginine selamımı ulaştır.”

İkinci mısradaki Arapça kökenli *ta’n* ve Türkçe *ur-* yardımcı fiiliyle yapılan deyim *ta’na urmak* “kınamak, yermek, ayıplamak, zemmetmek” anlamlarındadır.⁴⁷ Şimşek *ta’ne* okuduğu kelimeyi nesre “tane” olarak çevirmiş, “Dizin”de ise “adet” anlamı vermiştir.⁴⁸ Beyit nesre şöyle çevrilmelidir:

“Yüzü, ayı bin kez yeren (yüzü aydan bin kez daha güzel olan) güzeller güzeline selamımı ulaştır.”

138 Kaçan kılğay közümnı yaktu ol ay
İrür yüzi kuyaş tik **‘ālem-aray**

“O ay, gözümü ne zaman parlatacak? Yüzüm âlemde güneş gibidir.”

İkinci mısradaki *‘ālem-ārāy* (عالم آرای) sözü Arapça *‘ālem* ve Türkçe *ara(y)* kelimelerinden oluştuğu düşünüldükçe “âlemde” anlamı verilmiştir. Hâlbuki buradaki kelime Arapça *‘ālem* ve Farsça *-ārāy* “süsleyen” kelimelerinden oluşan bir birleşik sıfattır. “Cihânı süsleyen, cihânın ziyneti olan” ve “*mec.* En güzel, övülmeye lâyık olan (sevgili)”⁴⁹ anlamları metin bağlamına uygundur. Mısra, “Yüzü cihânı süsleyen güneş gibidir.” biçiminde anlaşılmalıdır. Aynı kelimenin geçtiği 241. beyit şöyle okunmuş ve nesre çevrilmiştir:

Eyā boyı şānavber çehresi ay
Kuyaş yanglıg cemāling **‘ālem-ara{y}**

⁴⁶Şimşek, *Hârezmî Muhabbet-nâme*, 111.

⁴⁷Boeschoten, *A Dictionary of Early Middle Turkic*, 334.

⁴⁸Şimşek, *Hârezmî Muhabbet-nâme*, 172.

⁴⁹Ayverdi, *Misallı Büyük Türkçe Sözlük*, 40.

“Ey, boyu sanavber (çam fıstığı ağacı), çehresi ay [gibi olan güzel]; yüzünün güzelliği âlemde güneş [gibidir].”

Görüldüğü gibi aynı kelime burada biraz daha farklı biçimde transkribe edilmiş, fakat yine “âlemde” anlamı verilmiştir. Beyit şöyle çevrilebilir:

“Ey boyu sanavber, çehresi ay (gibi olan sevgili), cemalin güneş gibi cihanı süslemektedir.”

Her iki düzeltme “Dizin”de⁵⁰ de yapılmalıdır.

143 Sining tik **pâdişâh**ing merhabâsı
Mining tik ming gedâning {**hor**} bahâsı

“Senin gibi bir padişahın merhabası, benim gibi binlerce kölenin değersiz ederi[dir].”

Nüsha farklarında *hor* kelimesi için “B nüshasında eksik bırakılmış, sonradan kenara yazılmış” notu düşülmüştür. Müstensih yazmayı unutup çıkma işareti ile sayfa kenarına yazdığı kelime *hor* “değersiz” değil, *hod* “kendi, bizzat, de, dahi”⁵¹ olmalıdır. Kelime pekiştirme amacıyla kullanılmıştır. Ayrıca birinci satır-
daki *pâdişâh*ing kelimesi özgün metinde *pâdişâh*ing olarak yazılmıştır. Kitapta *pâdişâ* kelimesinin *pâdişâh* / *pâdişâ[h]* biçiminde okunduğu başka yerler de vardır. 144. beyitte *vefâ* / *pâdişâ*, 154. beyitte *pâdişâ* / *Yûsuf-liķâ* örneklerinde olduğu gibi müellif bunların bir bölümünü kafiye gereği kullanmıştır. “Dizin”de A nüshasında 144, 154 ve 433. beyitlerin *pâdşâ* biçiminde yazıldığı belirtilmiştir. Oysa bunlar B nüshasında da *pâdşâ* / *pâdişâ* imlasiyla yazılmıştır. Beyit nesre şöyle çevrilebilir:

“Senin gibi padişahın bir merhabası, benim gibi bin fakirin bizzat değeri kadardır.”

153 Eyâ **Hûrşîd** tik ‘âlem çerâğı
Münevver çehrengiz firdevs bâğı

“Eyâ Hurşîd gibi âlemi ışıtan [güzel]; aydınlık yüzünüz, cennet bahçesidir.”

Birinci mısradaki geçen *Hûrşîd* kelimesi “Özel Adlar Dizini”ne alınmış ve “ünlü İran hükümdarı”⁵² anlamı verilmiştir. Oysa burada “âlemi ışıtan” hükümdar *Hûrşîd* değil, “güneş” anlamındaki Farsça *hûrşîd* olmalıdır.

164 Sining yâding kılor min köp ğazelde
Kim irdim **ânungla** ‘âşık ezelde

“Ben, gazelde senin adını çok andım; nitekim ezelden beri güzelliğine âşık idim.”

Metinde *ânungla* okunan kelimeye çeviride “güzelliğine” anlamı verilmiş, düşülen notta A nüshasında *hûsnûḡa* biçiminde olduğu belirtilmiştir⁵³, “Dizin”de Farsça olduğu kaydedilen *ân* kelimesine “güzellik” karşılığı⁵⁴ verilmiştir. Arap harfli B nüshasında müstensih kelimeyi (انونكا) olarak yanlış kopyalamıştır. Bunu mevcut hâliyle *ânungla* okumak için bile tamir etmek gerekir. Kanaatimizce yanlış yazılan kelime A nüshasının yardımıyla *hûsnûḡa* olarak tamir edilmelidir. “Güzellik” olarak adlandırılan *ân* kelimesinin Farsçada “şu...” ve “zaman, an...” dışında bir anlamı yoktur. Mısranın transkripsiyonu ve çevirisi *kim êrdim hûsnûḡe ‘âşık ezelde* “Senin güzelliğine ezelden âşık idim” şeklinde düzeltilmelidir.

“Dizin”de aynı kelimenin ikinci bir örneği daha bulunmaktadır. Şimşek yayımında altıncı beyit, C nüshasında 54. beyitte geçen *ânıḡ* kelimesi de bu anlamla yer almıştır. Doğru biçimi olan *anıḡ* “onun” yerine Şimşek metne A, C ve D nüshalarındaki *sênıḡ* “senin” kelimesini alarak beyti bozduğu gibi (bk. yk. 6. beyit)

⁵⁰Şimşek, *Hârezmî Muhabbet-nâme*, 96.

⁵¹Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, 512.

⁵²Şimşek, *Hârezmî Muhabbet-nâme*, 192.

⁵³Şimşek, *Hârezmî Muhabbet-nâme*, 53.

⁵⁴Şimşek, *Hârezmî Muhabbet-nâme*, 96.

kelime için “B nüshasında ise *āning kim...* şeklinde” bir not düşmüştür. Kelime her iki beyitte ve “Dizin”de *anır* “onun” olarak düzeltilmelidir.

- 225 Mining derdimğa dermân vaşl irür bes
Velî hergiz ulaşmas gevhere **haş**

“Benim derdime [ancak sevgiliye] kavuşmak derman olur; ancak has cevhere asla ulaşamaz.”

Şimşek, ikinci mısradaki “dal veya ot kırıntısı, yonga, çöp”⁵⁵ anlamındaki *sin* ile yazılan *has* kelimesini *sad* ile *haş* olarak okumuş ve çeviride “has”, “Dizin”de “has, halis, saf” anlamı vermiştir. Beyit nesre şöyle çevrilmelidir:

“Benim derdimin dermanı yalnız sevgiliye kavuşmaktır. Lakin çöpün değeri asla mücevhere ulaşmaz.”

- 231 Çiçek **dir min** yüzüngüzke **kemer** hem
Halâyık sivgenin Hâlîk siver hem

“Yüzünüze taç yapmak için çiçek toplarım; insanı seveni Allah da sever.”

İlk mısradaki *dir min* olarak okunan kelimeye “toplarım” anlamının verilmesi imkânsızdır. Türkçede bir fiile kip ve zaman eki olmadan doğrudan kişi zamiri veya eki getirilemez. Bu anlamın verilebilmesi için kelimenin (çiçek) *dêrer mên* olması gerekirdi. “Dizin”de de kelime *dir-* maddesinde alınmış ve “dermek, toplamak”⁵⁶ anlamı verilmiştir. Doğru biçimi *dê-* fiilinin geniş zamanı ve birinci kişi zamirinden oluşan *dê-r mên* “derim, söylerim” olmalıdır.

Birinci mısradaki *kemer* olarak okunup çeviri ve “Dizin”de “taç” anlamı verilen kelime özgün metinde “ay” anlamındaki *ķamer*’dir. Her iki kelime “Dizin”de de düzeltilmelidir. Bu düzeltmelerden sonra beyit şöyle olmalıdır:

- Çiçek dêr mên yüzüngüzke ķamer hem
Halâyık sêvgenin Hâlîk sêver hem

“Sizin yüzünüz için çiçek ve ay kelimelerini kullanırım (Sizin yüzünüze çiçek ve ay derim). Halkın sevdiğini Allah da sever.”

- 232 Sining ‘aşķing kemendi bizni tartar
Cemāling revnaķı ‘ālemni **örter**

“Senin aşķının kemendi bizi çeker; yüzünün göz alıcı güzelliķi âlemi yakar.”

Metinde dört kez geçen *ört-* fiili için “Dizin”de yalnız “örtmek, kaplamak”⁵⁷ anlamı verilmiştir. Bu beyitte fiil “yakmak” olarak anlamlandırılrsa da “aydınlatmak” daha doğru tercihtir. 232. beyitle yalnız bir kelimesi farklı olan 258. beyitte de “yakar” anlamı verilmiştir:

- Sining zülfüng kemendi bizni tartar
Cemāling revnaķı ‘ālemni **örter**

Bu fiil 245. beyitte iki farklı anlamla cinas olarak kullanılmıştır:

- Yüzüng nûrî kuyaşning nûrın **örter**
Saķaķing şu’lesi ‘ālemni **örter**

⁵⁵ Ayverdi, *Misallî Büyük Türkçe Sözlük*, 476.

⁵⁶ Şimşek, *Hârezmî Muhabbet-nâme*, 116.

⁵⁷ Şimşek, *Hârezmî Muhabbet-nâme*, 158.

“Yüzünün nuru güneşin ışıklarını kapatır (gölgede bırakır); çenenin parıltısı, âlemi aydınlatır.”

Bu beyitte fiile doğru anlam verilmiştir. Öyleyse “Dizin”de kelimenin anlamı ikiye ayrılmalıdır: 1. örtmek, kapatmak 245a; 2. aydınlatmak 232b, 245b, 258b.

244 Sining çehrengde **iy** firdevs-i servi
İnen kan birle **yür[ür]** çimgen tezervi

“Ey cennet servisi; çimen sülünü, senin çehren[den dolayı] çok kanla yürür.”

İlk mısradaki *iy* kelimesinin A nüshasında *ay* olduğu belirtilmiştir. B nüshasında elif+ye ile yazılan kelime hem *ay* hem *iy* okunabilmektedir. Bağlamdan hareket edildiğinde hitap edilen cennet servisi değil, sevgilidir.

İkinci mısradaki *yür[ür]* okunan kelime hem anlamı hem vezni bozmaktadır. Ayrıca “Dizin”de *yür[ür]* fiili yer almamaktadır. Eserde iki beyitte fiil *yörü-* olarak (11, 260) okunmuştur. Metin bağlamında kelimenin doğru okunuşu, *yur*, yani *yu-* fiilinin geniş zaman çekimi olmalıdır. Kitapta bu anlamıyla iki kez (150, 284) daha geçmiştir. Beyit ve çevirisi şöyle olmalıdır:

Sëning çehrengde ay firdevs-i servi
İnen kan birle yur çimgen tezervi

“Ay, senin çehrende cennet servisidir. Çimen, sülünü pek çok kanla yıkar.”

247 Semen tik ‘**ârzing** güldür tikensiz
Manga düzaḥ irür uçmak sinsiz

“Vücudun yasemin gibi *dikesiz* güldür; cennet bana sensiz cehennemdir.”

Birinci mısradaki ‘*ârzing* okunan kelimeye “Dizin”de “endam, boy pos”⁵⁸, nesre çeviride ise “vücut” anlamı verilmiştir. Metindeki kelime, “yanak” anlamındaki ‘*ârız* olmalıdır. Bu düzeltmeden sonra beyit nesre şöyle çevrilmelidir:

“Yasemin gibi yanağın dikensiz güldür. Sensiz cennet bana cehennemdir.”

256 Cihānda saltanat {**rā**} **kullar** bile hoş
Çemenning gülleri bülbül bile hoş

“Cihanda saltanat, kullar ile güzel; çimenin gülleri bülbül ile güzel.”

Birinci mısradaki {*rā*} *kullar* olarak okunan bölüm özgün metinde *rā ḵul* (راقول) biçiminde yazılmıştır. Her iki mısradaki *bile hoş* kelimeleri redif olduğuna göre beytin kafiyeli *ḵul / bülbül* kelimeleriyle sağlanmış olmalıdır. Öncelikle *kullar* biçiminde bir okuyuş kafiyei ortadan kaldırmaktadır. Sözlüklerde *rāḵul* diye bir kelime yoktur. Böyle olunca acaba -*rā*’yı Farsça bir ek olarak düşünsek önceki kelimeyle birlikte *saltanat-rā* “saltanata” okumak mümkün olabilir mi? Bir diğer düşünce de -*rā* ekinin -*rān* olma ihtimalidir. Yine *saltanat-rān* “saltanat süren” ihtimali üzerinde durulabilir. Her iki ihtimalde de birinci mısrayı doğru anlamlandırmak zordur. Yalnız A nüshasıyla örtüşen beyitlerin bulunduğu bu bölümde Şimşek, A nüshasıyla ilgili herhangi bir bilgi eklememiş. Üçüncü bir alternatif de *saltanatlar* okuyuşudur. Bunun diğerlerine göre daha uygun olduğunu düşünüyorum. “Cihanda saltanatlar kul ile hoş” biçiminde okunup anlamlandırılabilir.

267 Eyā zībā şanem şāh-ı ḵabāyil
Ta’ālā-allāh zihī şekl ü şemāyil

“Ey gösterişli put (güzel), kabilelerin şahı; Allaallah, bu ne güzellik!”

⁵⁸Şimşek, *Hârezmî Muhabbet-nâme*, 97.

İkinci mısradaki *Ta'ālā-allāh* (تعالى الله) biçiminde okunan ve “Allaallah” gibi anlamsız biçimde çevrilen kelime *Ta'ālallah* (~ *Te'ālallah*) biçiminde yazılarak “(Allah ne yücedir), maşallah, ne güzel” biçiminde anlamlandırılmalıdır. Birinci mısradaki *şāh-ı kabāyil* tamlaması nesre “kabilelerin şahı” olarak çevrilirken “Dizin”de “(sevgili) güzel ve gösterişli put”⁵⁹ anlamı verilmiştir.

273 Sözüng **Şīrīn** özüng Hüsrevdin efzūn
Bolur Leylā sining hüsününgga Mecnūn

“Sözün tatlı, kendin Hüsrevden üstün[sün]; Leyla senin güzelliğine Mecnun olur.”

Birinci mısradaki *Şīrīn* kelimesi özel isim olarak büyük harfle yazılmış, “Özel Adlar Dizini”nde “Hüsrev ve Şirin mesnevisindeki Şirin”⁶⁰ anlamı verilmiş, buna rağmen nesre “Sözün tatlı...” biçiminde çevrilmiştir. Mısradaki *Şīrīn* ve *Hüsrev* kelimeleri özel isim olarak anlaşılacağı gibi cins isim olarak da anlamlandırılabilir. İkinci mısradaki *Leylā* ve *Mecnūn* adları özel isme yönlendirmektedir. “Sözün Şirin’den, kendin Hüsrev’den üstün” biçiminde çevrilmelidir.

339 Ġanīmettū[r] [bu] ‘öm[ü]r [fānī] bizke
Mubāh irür köngüller xanı sizke

“Bu fani ömür, bize ganimettir, gönüllerin kanı size caizdir.”

Müstensihin yine birden fazla hata yaptığı bir beyitle karşı karşıyayız. Sorunlar birinci mısradaki toplanmıştır. İlk kelimeyi *ġanīmettū[r]* biçiminde tamir eden Şimşek, mısra için düştüğü notta A ve B nüshalarındaki biçimi verir: A *ġanīmettūr bu hūsn nevḫanı sizke*, B *ġanīmettū[r] ‘ömr nevḫanı bizke*. Belirtildiğine göre kelime hem A hem B nüshasında *nevḫanı* olarak yazılmıştır. Fakat sözlüklerde *nevḫan* olarak okunabilecek bir kelime bulunmamaktadır.

Sertkaya C ve D nüshalarında beyti şöyle okumuştur:

Ġanīmet-dür bu ‘ömür nānı bizge
Mübāh-dur bu köngül-ler xanı bizge

Sertkaya, dipnotta birinci mısrayı A nüshasında *ġanīmet-tür bu hūsn nevḫanı (?) sizge*, B nüshasında ise *ġanīmet-tū[r] ‘ömür noḫanı bizge* biçiminde okumuştur.⁶¹ C nüshasına dikkatle bakıldığında, Sertkaya’nın *nānı* olarak okuduğu kelimenin *fānī* olabileceği görülür. D nüshasında ise açıkça *nānı* yazmaktadır.

B nüshasının müstensihisi ‘ömür kelimesinden önce gelmesi gereken *bu* kelimesini yanlışlıkla sonuna *nu* olarak yazmış olabilir. Kelimenin A ve B nüshalarında *nevḫanı* veya *noḫanı* (نوقانی) okunması bu sebeptendir. Bu durumda mısra şöyle tamir edilebilir:

Ġanīmettū[r] bu ‘ömr-i fānī bizke
Mubāh érür köngüller xanı sizke
“Bu fani ömür bize ganimettir, gönüllerin kanı size mubahtır.”

Birinci mısra A nüshası ise, *Ġanīmettūr bu hūsnü[ng] xanı sizke*, B nüshasında ise *Ġanīmettū[r] ‘ömürnü[ng] xanı bizke* biçiminde de onarılabilir.

344 Manga ‘aşkıng yolında xan körünür
Yüzüng āyinesinde [sanga] cān körünür

⁵⁹Şimşek, *Hârezmî Muhabbet-nâme*, 168.

⁶⁰Şimşek, *Hârezmî Muhabbet-nâme*, 195.

⁶¹Sertkaya, “Hârezmî'nin *Muhabbet-nâme*'sinin İki Yeni Yazma Nüshası Üzerine,” 195.

Şimşek, ikinci mısradaki köşeli ayraç içerisinde gösterdiği *sanga* kelimesi için yaptığı açıklamada “B C D *sanga* yok” demektedir. Olmayan bir kelimenin vezni bozacak biçimde metne eklenmesinin de anlamı yoktur. Eğer A nüshasında varsa sadece bu bilginin dipnotta belirtilmesi yeterlidir.

359 Kâmuḡ yâḡûṭ **irinli** sözi dürrler
Vefâsızlıḡnı sizdin öğrenürler

“Bütün yakutlar (dudaklar), inciler (dişler), irinli sözleri (incitici sözleri) [ve] vefasızlığı sizden öğrenirler.”

Şimşek, ilk mısradaki *irinli* kelimesine “Dizin”de “irinli, cerahatlı”⁶² anlamı vererek bu beyti tanık göstermiştir. Ayrıca aynı beytin A nüshasındaki *irinliḡ* sözünü de “Dizin”e taşıyarak aynı anlamla birbirine göndermiştir. Hâlbuki bu kelime “Dizin”de bir üstte yer alan *ir(i)n* “dudak” kelimesiyle aynıdır. Bu düzeltmeden sonra beyit nesre şöyle çevrilebilir:

“Bütün yakut dudaklı, inci sözlüler vefasızlığı sizden öğrenirler.”

365 Salayın özümü özge **edyāra**
Köngülüni bağlaḡayın **[min]** özge yāra

“Kendimi başka bir manastıra atayım; gönlümü başka bir sevgiliye bağlayayım.”

Öncelikle B nüshasında olmadığı hâlde ikinci mısraya eklenen *min* sözü vezni bozduğu için çıkarılmalıdır. Kendisinden önceki kelime A, C ve D nüshalarında *baḡlayın* biçiminde olduğu için *min* kelimesi vezni bozmuyor. Ama beyitteki asıl sorun *edyār* kelimesine verilen “manastır” anlamındadır. “Dizin”de aynı kelimeye “tapınak” anlamı verilmiştir.⁶³ Kelime *edyār* okunduğunda vezin bozulmaktadır. Belli ki müstensih *diyār* olması gereken kelimenin başına yanlışlıkla bir elif harfi eklemiştir. Kelime A, C ve D nüshalarında *diyāra* biçimindedir. Bu düzeltmelerden sonra birinci mısra şöyle çevrilmelidir. “Kendimi başka bir memlekete atayım.”

370 Bilür min kim sizing dik **bolmadı** iy cān
Boyun sundum cefāḡa ḡul min iy cān

“Ey sevgili, bilirim, sizin gibi olmadı; cefaya boyun eğdim, kulum.”

Birinci mısradaki *bolmadı* olarak okunup A nüshasında *tapman* olduğu belirtilen kelimenin doğrusu *bulman* olmalıdır. Kelime C, D nüshalarında da *bulman*⁶⁴ biçimindedir. Arap harfli B nüshasında kelime *bulmay* (?) yazımına benzemekte ise de diğer nüshalar göz önünde bulundurularak *bulman* tercih edilmelidir. Beytin nesre çevirisi şöyledir:

“Ey sevgili, sizin gibi birisini bulmamın imkânsız olduğunu bilirim; (ben) cefaya boyun eğen bir kulum.”

371 Kişi ḡayda ölerin bilse bolmas
Ḥaḡḡat yāridin **ırılṣa** bolmas

“Kişi ne zaman öleceğini bilemez; gerçek sevgilisinden ayrılamaz.”

İkinci mısradaki *ırılṣa* olarak okunan kelime, anlamı olmasa bile vezni bozmaktadır. Kelime *ayrılṣa* okunduğunda vezin düzeltilmektedir. Sertkaya da *ayrılṣa* okumuştur.⁶⁵

⁶²Şimşek, *Hârezmî Muhabbet-nâme*, 131.

⁶³Şimşek, *Hârezmî Muhabbet-nâme*, 117.

⁶⁴Sertkaya, “Horezmî'nin Muhabbet-nâme'sinin İki Yeni Yazma Nüshası Üzerine,” 199.

⁶⁵Sertkaya, “Horezmî'nin Muhabbet-nâme'sinin İki Yeni Yazma Nüshası Üzerine,” 199.

- 376 Cefâdın ingremes bu yolda 'âşık
Vefâdın cevringiz ming katla hoşrak

Birinci mısranın sonundaki kelime özgün metinde 'âşık değil, 'uşşâk "âşıklar" olarak yazılmıştır. C ve D nüshalarında da 'uşşâk'tır.

- 377 [Çevürmen] yüz niçe kim kilse miñnet
Cefâ sizdin tağı bizdin muhabbet

"Yüzlerce sıkıntı gelse de ben size yüz çevirmem; cefa sizden ve muhabbet bizden[dir]."

Birinci mısranın ilk kelimesi Arap harfli B nüshasında *évürmen* "evirmem, çevirmem"dir. Şimşek kelimeyi *irür min* olarak okumuş ve notta A ve B nüshalarında *irür min* diyerek nereden alındığını belirtmeden C ve D nüshalarındaki *çevürmen* "çevirmem" kelimesini köşeli ayraç içerisinde vermiştir. Hâlbuki kelime A nüshasında aynı anlamda *evürmen*, B nüshasında *évürmen*'dir.⁶⁶

- 378 Uğan Yūsuf cemalin sizke birdi
Muhabbet **kemiyesin** bizke birdi

"Kadir Tanrı, Hz. Yusuf'un güzelliğini size verdi; muhabbet niceliğini bize verdi."

İkinci mısradaki *kimiyāsın* "kimyasını" kelimesi Şimşek tarafından *kemiyesin* biçiminde okunmuş ve metin çevirisinde "niceliğini" anlamı verilmiş, "Dizin"de Arapça olduğu belirtilen *kemiye* kelimesi "nicelik"⁶⁷ olarak anlamlandırılmıştır. Şimşek kelimeyi *kemiye(t)* olarak düşünmüştür. Bütün nüshalarda *kimiyā*⁶⁸ olarak geçen kelimenin beyitteki anlamı "iksir"dir.

- 429 Sa'âdetni hünerga yâr kılğıl
Sizdin bizni ber-ğurdâr kılğıl

"Saadeti hünere yâr et; sizden yana bizi hayırlı et."

Beytin ikinci mısrasının başında *sizdin* olarak okunan kelime *hünerdin* "hünerden" olarak düzeltilmelidir. Kelime diğer nüshalarda da açıkça *hünerdin* biçimindedir. Beyit şöyle çevrilmelidir:

"Saadeti hünere yâr et; hünerden bizi mutlu et."

- 431 Ayayın imdi bir kıt'a işitgil
Niçük min hâl u **aḥvālını** bilgil

"Şimdi bir kıta söyleyeyim; hâlim durumum nasıldır, bil."

İkinci mısrada *aḥvālını* "ahvalimi" olması gereken kelime *aḥvālını* okunmuştur. Beyit şöyle çevrilebilir:

"Dinle, şimdi bir kıta söyleyeyim; nasılım, hâl ve ahvalimi bil."

- 435 Niçe haşmetli sultân bolsa bolsun
İtmen māl üçün medḥ ü senâ min

"Ne kadar haşmetli sultan olursa olsun mal için onu övmem."

Şimşek, ikinci mısranın başındaki kelime için düştüğü notta A nüshasında *ayıtman*, D nüshasında *aytman* olduğunu belirtmiş olmasına rağmen *itmen* okumayı tercih etmiştir. Bu tercihle mısranın vezni de bozulmuştur. B nüshasının Arap harfli özgün nüshasında kelime *ayıtman* (ایتمان) "söylemem" okumaya müsaittir.

⁶⁶Sertkaya, "Horezmî'nin Muhabbet-nâme'sinin İki Yeni Yazma Nüshası Üzerine," 199.

⁶⁷Şimşek, *Hârezmi Muhabbet-nâme*, 136.

⁶⁸Sertkaya, "Horezmî'nin Muhabbet-nâme'sinin İki Yeni Yazma Nüshası Üzerine," 200.

437 Muhabbet-nâme sözün munda **bittim**
 Kamuğın Sır Yağasında **bit[i]tim**

“Muhabbet-nâme sözünü burada tamamladım; hepsini Sirderya boyunda yazdım.”

Beyit C nüshasında şöyledir:

Muhabbet-nâme sözün sizke aydım
 Kamuğın Sır'ın yağasında bitidim

Arap harfli B nüshası dikkatlice okuduğunda, ilk mısranın son kelimesini müstensih *ayttım* yazmak istediği, bir önceki *munda* kelimesinin sonunda elif harfi bulunmasından dolayı yan yana gelen iki eliften birini unuttuğu (موندایتیم) görülecektir. İkinci mısranın sonundaki kelime ise çok açık olarak *bitidim* (بتیدیم) biçiminde yazılmıştır. Beytin düzeltilmiş biçimi ve çevirisi şöyle olmalıdır:

Muhabbet-nâme sözün munda ayttım
 Kamuğın Sır yağasında bitidim

“Muhabbet-nâme sözünü burada söyledim; tamamını Sirderya kıyısında yazdım.”

439 Okıgıl **fâtiḥadur** kıble yanı
 Sivünsün bende Hârezmî **revânî**

“Sığınılan makam, fatihadır; oku, kul Hârezmî hemen sevin.”

Beytin ilk kelimesi olan *okıgıl*, A nüshasında *oḡuban*, C, D nüshalarında *oḡıpan* biçimindedir. Eğer tenkitli bir metin hazırlanıyorsa, anlamı daha iyi tamamlayan son ikisinden birisi tercih edilmelidir. İlk mısradaki ikinci kelimenin yazımı Arap harfli B nüshasında biraz sorunludur. *Fâtiḥa* kelimesinin arkasından gelen bir hece üzerinde müstensih tarafından oynanmış ve yazmada silikleşmiştir. Bunu diğer nüshalara bakarak tamir etmek mümkün iken açık olan sondaki /r/ harfinden hareketle Şimşek, *fâtiḥadur* biçiminde okumuş ve bağlamla ilgisi olmayan bir anlamlandırma yapmıştır. *Fâtiḥa* kelimesinden sonraki tek hece A nüshasında *hür*, C, D nüshalarında *ür* biçimindedir. Her iki kelimenin de anlamı “üfle” demektir. Nüsha farkları gösterilirken C nüshası için *fâtiḥa ur* okunuşu da yanlışır. Beyitteki *ür-* veya *hür-* fiiline tarihî Türk lehçelerinde sık sık rastlanmaktadır.⁶⁹

Bir düzeltme de beytin son kelimesi için yapmak gerekir. Burada kelimenin hem okunuşu hem anlamı yanlışır. *revân* kelimesinin anlamlarından birisi de “ruh, can”dır.⁷⁰ Kelimenin sonunda teklik 3. kişi iyelik eki bulunmaktadır. Tamlama *Hârezmî(nin) revânı* “Hârezmî'nin ruhu” olarak anlaşılmalıdır. Beyti,

okıgıl fâtiḥa dur kıble yanı
 söyünsün bende Horezmî-Revânî

biçiminde okuyan Nadjib, bu okuyuşa dayanarak *Muhabbet-nâme*'nin müellifinin mahlasının Horezmî-Revânî olduğunu belirtmiş, yanlışa ilk önce Caferoğlu *Türk Dili Tarihi II* kitabında işaret etmiştir.⁷¹ Sertkaya, eserin yazarının kimliğini tartıştığı bölümde B nüshasındaki beyti düzeltilmiş biçimiyle okumuştur. Buna rağmen Şimşek, bu tartışmaları dikkate almadan ilk mısradaki Nadjib'in okuyuşunu tercih etmiştir. Beytin doğru okunuşu ve çevirisi şöyle olmalıdır:

⁶⁹Bk. Boeschoten, *A Dictionary of Early Middle Turkic*, 380.

⁷⁰Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, 1024.

⁷¹Sertkaya, “Horezmî'nin Muhabbet-nâme'sinin İki Yeni Yazma Nüshası Üzerine,” 188.

Oķıķıl Fâtiha ür kıble yanı

Sêvünsün bende Hârezmî revânı

"Fatiha suresini oku ve kıbleye doğru üfle. Kul Hârezmî'nin ruhu sevinsin."

2. Dizin'le İlgili Düzeltme Önerileri

Yukarıda zikredilmeyen anlamlandırma önerilerinin dışında "Dizin"le ilgili başka yanlış anlamlandırmalar bulunduğu, bazı kelimelerin yer almadığı, bazı kelimelerin tanıklarının yanlış olduğu, bazılarının kökenlerinin verilmediği tespit edilmiş ve bunlar aşağıda gösterilmiştir.

2.1. Anlamlarla İlgili Öneriler

"Dizin"de "boy, pos, endam" anlamı verilen *boy* kelimesinin altındaki alt başlıkta *boyun sun-* "boyun eğmek, itaat etmek"⁷² birleşik fiilinin verilmesi yanlıştır. *Boyun* kelimesi madde başı yapılmalıdır.

cennet hevâsı "çok ferah ve havadar (yer)"⁷³ anlamı "cennet havası" olarak düzeltilmelidir.

Farsça *dem* "nefes"⁷⁴ maddesinin altında *her dem; uş bu dem* kelimeleri yer almış ve gönderme yapılmıştır. Hâlbuki gönderilen iki ögenin de anlamı "zaman, an"dır. Bu durumda *dem* maddesinin altında ikinci bir anlam verilmeli, bu sözler onun altında yer almalıdır.

kim (I) "ki"⁷⁵ kelimesinin kökeni Farsça olarak verilmiştir. Oysa kelime Türkçe kökenli soru zamirinden gelişmiştir.

Metin bağlamı dikkate alınarak *şurâhî* kelimesine "sürahi, su şişesi"⁷⁶ yerine "şarap şişesi, şarap sürahisi" anlamı verilmelidir.

Metinde 276. beyitte geçen *yaķang* kelimesi için *yaķ-* "sıvazlamak" anlamı doğru olsa bile *-ang* sıfat-fiil eki olamaz. Bu yazım üzerinde düşünölmeli, gerekirse diğeri nüshalarla karşılaştırılmalıdır.

yaş (III) "kıvılcım"⁷⁷ anlamı doğru olamaz. Çünkü isim olan *yaş* sözünün böyle bir anlamı bulunmamaktadır. 227. beyit yeniden düşünölmeli ve anlamlandırılmalıdır.

2.2. Dizin'de Bulunmayan Sözlere

Metinde 32. beyitten sonra yer alan *Beyân-ı vâķi'in aytur* başlığından yalnız *aytur* sözü "Dizin"de yer almakta, *beyân-ı vâķi'in* bölümü bulunmamaktadır. Bu tamlamanın son ünlüsü kısa okunmalı ve "meydana gelenin beyanını (söyler)" olarak anlamlandırılmalıdır.

259. beyitteki *bulsa min* sözü "Dizin"de bulunmamaktadır. Bunun yerine "Dizin"e, nüsha farkı olarak düşölen A nüshasına ait *tapsa min*⁷⁸ sözü alınmıştır.

291a mısrasının sonundaki *kel* sözü "Dizin"de yoktur: *Kil iy sâķi nazardın salmaķıl kel*

2.3. Dizin'de Kökeni Yazılmayan Sözlere

*oram*⁷⁹ ve *soyurģa*-⁸⁰ kelimelerinin kökeninin Moğolca olduğu belirtilmemiş.

tin (< *ten*) "ten, vücut"⁸¹ kelimesinin Farsça kökenli olduğu belirtilmemiş.

⁷²Şimşek, *Hârezmî Muhabbet-nâme*, 108.

⁷³Şimşek, *Hârezmî Muhabbet-nâme*, 112.

⁷⁴Şimşek, *Hârezmî Muhabbet-nâme*, 115.

⁷⁵Şimşek, *Hârezmî Muhabbet-nâme*, 137.

⁷⁶Şimşek, *Hârezmî Muhabbet-nâme*, 168.

⁷⁷Şimşek, *Hârezmî Muhabbet-nâme*, 185.

⁷⁸Şimşek, *Hârezmî Muhabbet-nâme*, 172.

⁷⁹Şimşek, *Hârezmî Muhabbet-nâme*, 156.

⁸⁰Şimşek, *Hârezmî Muhabbet-nâme*, 167.

⁸¹Şimşek, *Hârezmî Muhabbet-nâme*, 175.

2.4. Dizin'de Sıralama Hatası

bul-⁸² fiili *bulaş*- fiilinden önce gelmelidir.

2.5. Dizin'de Yanlış Verilmiş Tanıklar

*nâme*⁸³ kelimesi için tanık olarak verilen beyitte *nâme* kelimesi geçmemektedir.

tâ kim "hatta"⁸⁴ için tanık olarak verilen beyitte *tâ kim* geçmemektedir.

Sonuç

İlk kez 1924 yılında bilim dünyasına tanıtılan ve Avrupa'da 1958 yılından itibaren üç kez yayımlanan Hârezmî'nin *Muhabbet-nâme*'sinin geç de olsa Türkiye'de yayımlanmış olması Türkiye Türkolojisi için önemli bir kazanımdır. Şimşek, bu yayımında, eserin dört nüshasını kullanarak tenkitli metnini oluşturmuş, Türkiye Türkçesiyle nesre çevirmiş ve dizinini hazırlamıştır. Kitap, tarafımızdan bir kez daha okunmuş, Şimşek'ten farklı düşündüğümüz yerler üzerinde görüşlerimiz örneklerle verilmiştir.

a. Aruzun *mefâîlün mefâîlün feûlün* vezniyle yazılan *Muhabbet-nâme*'nin vezninde çeşitli ses olaylarının dikkate alınmamasından kaynaklanan bazı aksamalar tespit edilmiş, bunlar gösterilmiş ve sebebi açıklanmıştır.

b. Metin kurulumunda üç yerde kafiye hatası tespit edilmiş ve bunlar için düzeltme önerileri getirilmiştir.

c. Metinde yanlış okunan veya yanlış anlamlandırılan kelime veya kelime grupları tespit edilmiş, bunların doğru biçimleri gerekçeleriyle birlikte açıklanmıştır.

d. Bazı kelimelerin Dizin'de yer almadığı, bazı kelimelerin tanıklarının yanlış olduğu, bazılarının kökenlerinin verilmediği tespit edilmiş ve bunlarla ilgili öneriler sunulmuştur.

Harezmi Türkçesinin nadir eserlerinden biri olan ve Türk dili araştırmaları için önemli veriler sunan *Muhabbet-nâme*'nin yeni yapılacak yayımlarında önerilerimizin değerlendirilmesi ve uygun görülenlerin düzeltilmesi dileğimizdir.

Hakem Değerlendirmesi
Çıkar Çatışması
Finansal Destek

Dış bağımsız.
Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.
Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer Review
Conflict of Interest
Grant Support

Externally peer-reviewed.
The author has no conflict of interest to declare.
The author declared that this study has received no financial support.

Yazar Bilgileri
Author Details

Mustafa Argunşah
¹ Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Kayseri, Türkiye
0000-0003-4439-1341 ✉ mustafargunshah@gmail.com

Kaynakça | References

- Arıkoğlu, Ekrem, Cıldız Alimova, Rahat Askarova ve Bilge Kağan Selçuk. *Kırgızca-Türkçe Sözlük*. Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Yayınları, 2017.
- Ayverdi, İlhan. *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*. Kubbealtı Yayınları, 2010.
- Barthold, Vasilij Vladimiroviç. "Novaya Rukopis' uygurskom şriftom v Britanskoy Muzei." *Doklady Akademii Nauk* (1924): 57-58.

⁸²Şimşek, *Hârezmî Muhabbet-nâme*, 109.

⁸³Şimşek, *Hârezmî Muhabbet-nâme*, 151.

⁸⁴Şimşek, *Hârezmî Muhabbet-nâme*, 170.

- Boeschoten, Hendrik. *A Dictionary of Early Middle Turkic*, (Ed. John O'Kane). Brill, 2022.
- Clauson, Sir Gerard. "A Hitherto Unknown Turkish Manuscript in "Uighur" Characters." *Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland* 1 (1928): 99-130.
- Clauson, Sir Gerard. "Hârezmî'nin Muhabbet-nâmesi." Çev. Ayşe Gül Sertkaya. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* 37, no. 37 (2007): 191-207.
- Gandjei, Tourkhan. "Il "Muhabbat-nama" di Hôrazmî." *Annali dell'Istituto Universitario Orientale di Napoli. Nuova Serie*, no. 6 (1957): 131-161;
- Gandjei, Tourkhan. "Il "Muhabbat-nama" di Hôrazmî." *Annali dell'Istituto Universitario Orientale di Napoli. Nuova Serie*, no. 7 (1958): 135-166.
- Gandjei, Tourkhan. "Il lessico del "Muhabbat-nâma." *Annali dell'Istituto Universitario Orientale di Napoli. Nuova Serie*, no. 8 (1959): 91-102.
- Gürsoy-Naskali, Emine ve Muvaffak Duranlı. *Altayca-Türkçe Sözlük*. Türk Dil Kurumu Yayınları, 1999.
- Lessing, Ferdinand D. *Moğolca-Türkçe Sözlük*. çev. Günay Karaağaç. Türk Dil Kurumu Yayınları, 2017.
- Nadjib, Evgeniy Nikolaevič. *Horezmi, Muhabbet-nama*, İzdanie, teksta, transkripsiya, perevod i issledovanie, 1961.
- Rahimi, Farhad. *Fethali Kaçar'ın Çağatay Türkçesi Sözlüğü*. Akçağ Yayınları, 2018.
- Sertkaya, Osman Fikri. "Horezmî'nin Muhabbet-nâme'sinin İki Yeni Yazma Nüshası Üzerine." *Türkiyat Mecmuası* 17, (1972): 185-207.
- Steingass, Francis Joseph. *A Comprehensive Persian-English Dictionary*. 7. Iran University Press, 1984.
- Şçerbak, Aleksandr Mihayloviç. "Oguz-nâme, Muhabbat-nâme." *Pamyatniki drevne uyurskoy i staro uzbekskoy pis'mennosti*. 1959.
- Şimşek, Yaşar. *Hârezmî Muhabbet-nâme (Giriş - İnceleme - Metin ve Aktarma - Dizin - Tıpkıbasım)*. Akçağ Yayınları, 2024.
- Türkmen, Leyla. *Hârezmî Muhabbet-nâme*. İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Mezuniyet Tezi, 1969.
- Wilkens, Jens. *Handwörterbuch des Altuigurischen - Eski Uygurcanın El Sözlüğü*. Universitätsverlag, 2021.